

LIBELLVS DE LACTE, ET OPERIBVS LACTARIIS, philologus pariter ac medicus.

CVM EPISTOLA AD IACObum Auienum de montium admiratione.

Authore Conrado Gesnero medico.

AD LECTOREM.

Ενθάδε ποιμενικὸν δεῦρο ξένε πλοῦτον ὀπάσσω,
Τυροὺς, βούτυρον, καὶ γάλα λευκὸν ὁμοῦ.

TIGVRI APVD CHRIstophorum Froschouerum.

CLARISSIMO VIRO D. IACOBO AVIENO Conradus Gesnerus medicus S. D. P.

CONSTITVI POSTHAC, Auiene doctissime, quàm diu mihi uita diuinitus cõcessa fuerit, quotãnis montes aliquos, aut saltem unum cõscendere, cum in suo uigore plantæ sunt, partim earum cognitionis, partim honesti corporis exercitij, animiq́ delectationis, gratia. Quanta enim uoluptas, quãtæ sunt putas animi, ut par est affecti, deliciæ, montium moles immensa spectãdo admirari, & caput tanquam inter nubes attollere? Nescio quo pacto altitudine stupenda mens percellitur, rapiturq́ in summi illius architecti consyderationẽ. Quibus uero socors est animus, nihil mirantur, domi torpent, non prodeunt in mundi theatrum, latitant in angulo ut glires per hyemem, nõ cogitãt hominum genus in mundo constitutum esse, ut ex eius miraculis maius quidpiam, summũ ipsum colligeret nu-

men. Tanta laborant ignauia, ut tanquam sues semper in terrã aſpiciant, nunquam ore ſublimi cœlum intueantur, erectos nunquam tollant ad ſydera uultus. Volutentur igitur illi in luto, lucro & illiberalibus ſtudijs attoniti iaceant. Sapiẽtiæ ſtudioſi pergent terreſtris huius paradiſi ſpectacula coporeis animiq́ oculis contẽplari: inter quę minimè poſtrema ſunt, ædita præruptaq́ montium faſtigia, inacceſſa præcipitia, ad cœlum tendens laterum immanitas, rupes arduæ, opacæ ſyluæ. Quæſo te, quæ res eſt, ut ſapientiſſimi uiri Grynæi noſtri uerbis utar, quo minus cumulatum ſaxetum tãtum, tantæ uaſtitatis pondus, cedente ſemper ſoli mollitia, in ima (quò etiam ſuapte natura uergit) aſſidue ſubſidendo non condatur? præſertim nuſquam, quàm ad illorum radices, teneriore aut paludoſiore terra: ut uel immenſæ profunditatis fundamenta eſſe oporteat: uel ſic, quemadmodum radices arborum, latiſſimè ſpargi. Quid quod ſæpe, uelut induſtria, ſic pendent ſcopuli, ut nulla ui prohiberi, minans tot fruſtra ſeculis ruina, poſſe uideatur?

deatur? Et quem in usum ista sese tanta fastigia tollũt? In his nempe fornicibus, illa mox tanto cum agmine erumpens aquæ perennitas concipitur, dum inclusus intra laterum caua spiritus, repercussu gelido in guttas assiduè destillat: quæ mox corriuatæ, fontes iam assiduitate fiunt, lacubus, stagnis, fluminibus abunde tantam aquarum uim suppeditantes. Ecce tantum beneficiũ molibus istis debemus, abdito intus tam stupendo naturę miraculo. Cæteri uero minores iam, uel spacia, tumore collium apricorum, terræ planis in alios usus absumptis, largiora præbẽt: uel mundi latus infestum, tanquam uallum oppositum arcent: plærunq; cursus fluminũ in proximos campos auertunt, riuantq́; haud raro etiam ferramenta suppeditant: supellectilẽ non solum colendis agris, mœnibusq́; condendis, ligna, saxa, ferrum: sed tractandis negotijs, argentum, aurum. Hæc Grynæus in suis annotationibus in Aristotelis librum de mundo: cuius ego uiri iudicium, ac orationem cum faciam maximi, & ut maxime philosophica in primis am

plectar, apud te recitare malui, q̃ meis uer
bis ineptius agere, quibus si iterum ad
montes paucis redeant, ueniam dabis.

Inquã igitur inimicũ esse naturæ, quis-
quis non magna contemplatione dignis
simos esse montes excelsos iudicauerit.
Certe altitudo montium æditiorum iam
inferiorẽ sortẽ superasse uidet, nostrasq́;
tempestates effugisse, tanq̃ in alio mun-
do sita. Non eadem illic potentissimi so-
lis, nõ aëris & uentorũ uis. Durant per-
petuũ niues, res mollissima uel digitorũ
tactu diffluens, nullos ardoris, æstusq́;
solaris impetus curat: neq; tempus fugit,
sed potius in durissimam glaciem, perpe
tuamq́; crystallum gelatur. Olympi uer-
tex inscriptas cineri literas post annum
quoq; repræsentat. Quis animalium ua
rietates, & pabula alta ferarum in monti
bus, satis recenseat? Quicquid aliis in
locis sparsim & parce natura profert, id
in mõtibus affatim ac uniuersim tanq̃ in
cumulo quodam monstrat, porrigit, ex-
plicat, & ob oculos omnem thesaurum,
omnia sua κειμήλια ponit. Itaq; omnium
elementorum, naturæq́; uarietatis admi
ratio

ratio summa continetur montibus. In his est uidere πελώριον ἄχθος ἀρούρης, uelut ostentante natura, & uirium suarum periculum faciente, tantum pondus tam altum eleuando, quod tamen ultro semper grauissimoq́; nixu deorsum labascit. Hinc scaturigines aquarũ largissimę, quę satis orbi sunt irrigando. Sæpe lacus in cacuminibus sunt, tanq̃ ludat gestiatq́; natura è profundissimis specuum puteis liquorẽ procul sursum attrahere. Aerem uero longe lateq́; fusum est circumspicere, eundem montanis aquarum attenuatis uaporibus ali & augeri. Est quando cauis inclusus antris terræmotus ciet eosq́; nonnullis in locis perpetuos. Inest etiam ignis, cuius opera intus metalla tanquam artificis, fabricantur. Alibi salubrium thermarum fontes igneam præsentiam testantur, quod plurimis Heluetiæ nostræ locis fit. Est ubi flammæ prorumpunt, ut in Aetna, Vesuuio, et monte iuxta Gratianopolim. In alijs aũt licet indiciũ sui nullũ faciat, latet tamẽ in penetralibus ignis. Nam cur montes nõ longa seculorũ serie subsidũt, nullis tẽpestatibꝰ,

quibus obnoxij sunt ppetuò, non aquis imbrium torrentibus absumuntur? Nimirum ignis causa, quæ tum generationis montium, tum perdurationis eadem est, quod Philonis philosophi testimonio probatur. Quum etenim natura ignita in terra condita sursum uersus rapitur ui naturali, ad proprium locum tendit, ac si quantulum sit cunq; spiraculum nacta, sublime rapit secum multum terrenæ substãtiæ, (quod in Aetnæ crateribus apparet) & quàm potest plurimum. Simul ac uero terra ipsa eruperit, fert compendiosa uia. Ea porrò terrena natura ignem subsequi erumpentem coacta, ad altitudinem multam assurgẽs, in arctum contrahitur, ac tandem in uerticẽ desinit mucronatum, igneam naturam imitando. Siquidem tunc necesse est, ut leuissima natura & grauissima, quæ sunt aduersariæ, inter se confligentur, cum utraq; in locũ suum suopte nutu urgeatur, contraq; alterius uiolentiam altrinsecus distrahatur. Proinde natura ignea terram sublimem secum rapiens, deorsum uergere cogitur terreno degrauante: terra

uero

uero in infimum libramento suo depressa, contraq; ab igne suspensa, qui suamet ipse sponte sublime attollitur, uix tãdem ipsa à præualente potentia atq; subleuatrice euicta, sursum in sedes ignis protruditur, atq; ibi consistit. Hoc pacto ignis habitus est montium, ut loquebantur Stoici, hoc est, uinculum quo cohibentur, quod usquequaq; intẽtum, à medio incipiens ad extrema usq; pertinet. Itaq; cum omnium elementorum & totius naturæ uis hic sesse cumulatissimè prodat, non mirum ueteres diuinitatem quandã in montibus admiratos esse, ac proinde monticolas multos deos sibi finxisse, ut Faunos, Satyros, Pâna, quibus caprinos pedes addiderũt, semicapros, αἰγοπόδας et τραγοσκελεῖς appellantes, ob hirtã montium asperitatem, & quod hæc animalia montanis pascuis delectentur. Eosdem terrorum authores habuerunt, quod ex huiusmodi syluestrium ac æditissimorũ locorum cõtẽplatione, nescio quis maior, quàm qualem incutiũt res humanæ, stupor animis oboriatur. Præcipuè uero Pan montium incola uniuersi significa-

tionẽ habet: cuius, ut dixi, primariæ partes montibus insunt, oriuntur inde, ibi uim suam exerunt copiosissime. Quare pineo quoq; serto redimitus est Pan, q̊d pinus montanum quidpiam, syluestre, magnificumq́; polliceatur. Eius filium Bucolionem faciunt, qui boum pascua primus docuerit. Omnia nympharum antiquitus existimata numina in diuersis montiũ recessibus est inuenire, ὀρεάδας, ἀλσιήτιδας, ἑλεονόμους, ὑδριάδας, κρηνῖδας, ἐπιποταμίδας, λιμνάδας, ναϊάδας, λειμωνιάδας, ἐπιμηλίδας, δρυάδας, ἁμαδρυάδας. Montes amat Diana uenatrix. Bicipitem Parnasum et Heliconis amœnitates, Aonumq́; & Pieriæ cacumina sequũtur Musæ. Hæc quanquã fabulosa sint, ueri tamen nucleũ suis inuolucris tegunt. Porrò (ut redeã unde digressus sum) quam ob causam nullum æui damnum mõtes decrescendo experiantur, & quæ sit enascentium ratio planè ignorãt, qui dicere non uerentur, ipsorũ naturã nihil quicquam ab arborum differre. Nam ut illæ temporum uicibus amittunt folia, alternisq́; repubescunt, eodem modo etiam montium

montium partes quaſdam abrumpi, & quaſdam uiciſſim adnaſci, tametſi nõ niſi longinquitate tẽporis agnatio hæc innoteſcat, iccirco q̊d arbores natura celeriore prǫditæ, incrementũ ſuum cito capiant, montes uero tardiore. Inde fieri ut enatæ eorum partes uix ſenſu hominũ percipiantur, nec niſi longo tempore. Iſtos igitur cũ ſua ſententia relinquo. Sed quid eſt quod montes tantis ſpeluncarũ atrijs. tanquam domicilijs quibuſdam, quæ nõ ſine operoſa induſtria uidentur extructa, cauari apparent? An torrentes aquarum olim ſibi illac uiam ui fecerunt, terra ſecũ et rupibus raptis? An ab initio, ignis motu tellure inæqualiter ſurſum iactata, forte lateribus conuexis medius inanis relictus eſt locus? An deinceps ſuprema petens ignis, quod obſtabat, id rare fecit? An uero terræmotibus, quibus toties infeſtantur, partes ictæ fatiſcunt hiantq́ꝫ? Illud quoqꝫ nõ caret miraculo, q̊d montium fundamenta ſint mollia, & leuia, ſi cacuminibus conferantur, quorum ferè ſiliceũ ingens pondus eſt. Nimirũ aqua defluens molliores efficit pedes, qui neqꝫ

ſolis neq; uentorum uim admodum ſentiunt. Vertex ſoli uentisq́; obnoxius exiccatur, quicqd humidũ eſt defluit, ipſum relinquens aridum: percolatis igitur leuioribus & aqueis partibus, quicquid durum eſt, craſſum, & maximè terreſtre id ſolum ſupereſt, quod deinde ſiue frigorum ui, ſiue caloris uehementia (quæ in duris ſolidisq́; maior eſt) nimirum ab inſito igne lapideſcit: qui perparum in partes inferiores & circumiacentes, plurimum in caput agit per ſuam pyramidis figurã. Cur igitur niues in faſtigijs durant, liquantur circum latera & radices? Infimus aër radijs phœbi refractis calfit, ſoluitq́; niues, non autem ad caput uſq; pertingit reciprocatio illa geminatis in ſe radijs. At cur nõ à natiuo illo igne liquefiunt, qui potiſſimum in uerticem agit? Terminatur uis ignis paulò infra ſummitatem (aliter emergeret ut in ardentibus montium) habetq́; ſibi terrã, & ſaxa denſiſſima uelut operculum, quod nõ penetrat conus ignis iam uelt in ſummo nimium attenuatus, ac imbecillus, terra autem grauiori ſolidioriq́; oprimente. Ita finem

finem suum citra summum habet: niues autem aëre frigido, humidis gelidisq; uaporibus uelut aluntur & permanent.

Vnde fit quod montosa loca syluarum sint feracia? Quoniã alimenti copiam habent, scilicet aquarum scaturiginem, frequentiam imbrium, & niuis multitudinem, quæ quidem magnopere prodest, cum paulatim colliquescens subeat solũ, nec uniuersus humor influxu corruens unico dilabatur. Ita enim et terra fermentari optimè potest, calore circumobcluso atq; coërcito. Quippe forinseco constipatu, cõpressuq; frigoris calor internus auget (quod in puteis hyeme calidioribus patet) is radicibus attractus toti plantæ distribuitur. Accedit q̊d ferè steriles sint, aut saltem non ita fructificando ut urbanę luxurientur, quod multũ ad uitæ breuitatẽ facit. Neq; morbis, Theophrasto teste, ut reliquæ tentantur. Vnde tantam uim aquarũ montes subministrant? Insitus ignis multos ciet uapores, qui cauis specubus concepti, cum exitum quęrunt, à frigore deprehensi densantur. Id quod in nostris etiã corporibus usu ue-

nit, quæ calfacta exercitijs halitus emittũt, mox ab aëre frigidiusculo in sudoris guttas uertendos. Idem cõtingit in uasis illis chymistarũ inuentis, quibus ignis ui exhalãtes liquores eliciuntur. Permulta sunt alia, quorũ gratia spectaculis montium supra modũ capior, qui cum apud uos altissimi sint, ac præter cætera, plantis, ut audio, fœcundissimi, incessit me cupido eos inuisendi, ad quod simul amicitia tua me inuitat. Ne tamẽ absq; munere aliquo tantum amicum accederem, uolui, quicquid ex tempore se mihi offerret de lacte & operibus lactarijs à ueteribus proditum, in tuam gratiam utcunq; conscribere. Videbatur enim non ineptum genti uestræ hoc argumentum, quorum magna pars lactarij sunt, uarijs lac cibarijs accomodantes: è quorũ numero habetur nobilis ille caseus rasilis, qui conditus aromaticis herbis, magnam gratiam apud externos meretur, ad quoscũq; deferri solet. Condonabis autem si nullo ordine multa fuerint congesta, memor plerũq; talem uarietatem sine tædio legi. Vale Tiguri, mense Iunio, anno salutis humanæ, 1541.

LIBELLVS DE LA-CTE, OPERIBVSQVE lactarijs.

LAC SVCCVS MATERNVS est, quo animalia nutriuntur, ut Grammatici definiunt. Medici uero excrementũ benigni ac utilis nutrimenti: uel alimentum exactè elaboratum esse dicunt. Alij, primum animalis nutrimentum, ex sanguinis alteratione factum. Alij, lac sanguis est concoctus, nõ corruptus, alborem in destinatis & frigidioribus animalis partibus assumens. Alimenti concoctio prima in uentriculo, secunda in hepate, tertia peragitur in uenis. Venarũ maxima est, quam cauam uocant, quæ à gibba iecinoris exorta parte, sursum deorsumq; dorsi uertebras perrepat. Ab hac ceu trunco cæteris membris ramuli uenarum distribuuntur. Quamuis autem potuisset natura ab eodem hoc stipite ubi propè mammillas est rectà & proxima uia ramos in ipsas propagare, maluit diuerticulis uti. Primum enim dextræ cordis auriculæ truncum illum insinuat, & per omnem thoracem eleuat, deinde iuxta iugulum & clauiculas bina satis magna uasa è uena caua, totidemq; ex aorta arteria deorsum in mammillas remittit, quæ illic anfractuosis multis ambagibus ut uitium capreoli circum-

aguntur, quod etiam in testibus, & cerebello in retiformi textu fit. Quorsum hi circuitus, imò labyrinthi? Voluit natura benignissima parens, ut longo ambitu (præsertim per pectus quod perpetuo motu calescit) sanguis diu in uasis moratus quàm fieri posset elaboraretur absolutissime. Porrò cum omne membrum quod attrahit naturali facultate alimentum suæ substantiæ quàm simulimum reddere conetur, idem studium est mamillis, quarum essentia cum glandulosa sit albaq;, concolor sibi lac efficit. Haud secus accidit in seminis genitalis elaboratione. Non autem solum uasa superne mamillis cõmunicantur, sed alia etiã inferne ab utero sub cute ascendunt, quæ menstrui sanguinis partem, ut copiosum lac habeatur, illuc deriuant. Videtur sanè mihi natura ascensum uasis imperasse, ne crassus etiã & impurus sanguis sursum ferri posset, sed leuior duntaxat ae subtilior. Itaq; quicquid feculentum est, subsidit in utero à partu expellendũ. Prius enim menstruus fluxus cohibetur, ne quod utile purissimumq; fœtus alimentum futurũ est simul cum corrupto effluat. Quod autem mediocriter se habet, ad mamillas fertur, ubi coctum si quid labis inerat, exuit. Itaq; Hipp. dixit γάλακτα εἶναι ἀδελφὰ ἐπιμηνίων, id est, lac cognatum esse mensibus. Hæc de lacte, eius essentia, & generatione præfari libuit.

Lactarium opus, cibarium est quod ex lacte conficitur.

citur. Nam qui lacticinia id genus hodie appellant, barbara & uulgari uoce utuntur. Nec quod nomen id in quodam Hieronymi libello legatur, argumento sit receptum id à doctis fuisse: alioqui non constat Hieronymi sit necne opus illud. Lactarius est, qui cibos ex lacte parat. Spartianus in Heliogabali uita: Dulciarios (inquit) & lactarios tales habuit, ut quæcunq; coqui de diuersis edulijs exhibuissent, uel structores uel pomarij, illi modo de dulcibus, modo de lactarijs exhiberent. Idem Cœnas inquit Heliogabalum exhibuisse alia die de oleribus, alia de pomis, alia de dulciarijs, alia de opere lactario. Lactes siue mesenteriũ Græcis dictum, siue gracilia pinguiáue intestina, siue peritonæum & omentum interpreteris, certant enim Grammatici, nomen habent quod mollicie candoreq; lac æmulentur. Plinius li. 15. Ab hoc uentriculo lactes in oue & homine per quas labitur cibus. Lactaria herba, id est tithymallus, lactuca, & lactoris, liquore lacteo turgent, unde nomina. Conciliat tamen lactuca in cibo quoque lactis ubertatem, cum sanguinem præ alijs holeribus plurimũ optimumq; gignat, nisi quàm par sit frigidior esset. Lactescere dicitur quod in lac transit. Cicero libro 3. de natura: Omnis ferè cibus matrum lactescere incipit. Plinius eodem uerbo significauit lacte impleri. lib. 2. Asinæ prægnantes continuò lactescunt. Lactucinorum familia apud Roma-

nos à lactucis appellata fuit. Lactat nutrix, lactatur et lactet infans, dum lac sugit. Idē ablactatur cum à lactis usu ad solidiores cibos remouetur. Lactentia frumēta Verg. lib. 1. Georg. dixit, id est lacte plena. Lactare p translationē significat aliquē inescare, blanditijs illicere decipiendū. Terē. in And. Nisi me lactasses amantē falsa spe producens. Idem, Eorū animos lactas. Lacteū uocatur quod ex lacte est. Quandoq; candidū, suaue, succulentūq;, ut colla lactea: et lacteus qui lacte alitur: γαλαθηνὸν id Græci noīnāt, et ὑπομάζιον: Lactariū pistorē, γαλακτουργὸν. Lacteus circulus Græcis γαλαξίας à colore nominatus est, de quo Naso cecinit:

Est uia sublimis cœlo manifesta sereno,
Lactea nomen habet candore notabilis ipso.

Galaxiam præterea Græci uocant pultem hordeaceam cum lacte, eodemq; nomine festum in quo id genus edulij parabant. γαλακτιᾶν est turgere lacte, ut māmillæ solent grauidis. οὔθατα σφριγῶντα Pollux uocauit. Nam cum sine lacte turgent, fratrare uocatur, quod fit circa decimumquartum annum. Galactophagi, populi Scythiæ sunt lacte uictitantes. Columella li. 13. Lac quibusdam nationibus frumenti expertibus uictum commodat, ex quo Nomadum Getarumq; plurimi Galactopotæ dicuntur. γαλακτοποτεῖν est lac potare. γαλακτουχεῖν, & γαλακτοτροφεῖν lacte nutrire. γάλα, id est lac, dictum apud

Græcos

Græcos uidetur, παρὰ τὸ καλὸν εἰς ἀνατροφὴν εἶναι, id est quod pulchrum & gratum sit nutrimentum. Lac autem apud Latinos, à liciendo, quia admotis mammis infantes alliciuntur: aut quod ipsi sugendo id eliciant. γαλακτοκόμος pastor est, qui lactis curam habet. Lac subducitur agnis apud Vergilium, hoc est emulgetur. Preßi copia lactis, apud eundem pro caseo. Galatea fuit nympha, Polyphemi Cyclopis amores: cui nomen à lacteo candore inditum, ut etiam Galaxæræ. Sunt qui similiter Gallos à lactis colore nuncupatos uelint. Nam montes & rigor cœli ab ea parte solis ardorē excludunt, ut eorum corpora non colorentur. γαλακτῶδες appellatur, quod neq; calidum neq; frigidum est, sed tepidum ut lac. Latini uidentur etiam egelidum appellare, ut docuit Cornarius, qui pro Græca uoce Latinis lactosum reddidit apud Galenum, qui sæpe alibi tepidæ caliditatis meminit, & aquosæ tepiditatis, ut in atriplice, & cytiso.

Galactites lapis, quasi lactarium dixeris, succum ex se lacteum remittit, cinereus ei color, sapor dulcis. Morochthum quoq; lapidem nonnulli à candore galaxiam, aut leucographida nominant. In Aegypto nascitur. Vtuntur eo lintceariorum officinæ ad candorem uestium, quoniam mollis est, & facilimè diluitur. A uerbo lacto, aliqui etiam delecto et oblecto deducunt.

Lactaria columna erat in foro boario, dicta quod ad

eam infantes lacte alendos deferebant. γαληνόμ Græcia tranquillum et serenum indigetat, quod nimirum instar lactis lene & æquabile sit. Lacteum eloquētiæ flumen in Liuio commendatur, quod eius oratio candida, pura nitidaq; sit. Ορνίθωμ γάλα, hoc est gallinaceum lac, inter parœmias numeratur, in opulentos, & quibus omnium rerum copia suppetit. Aut de rebus inuētu raris, ideoq; preciosis. Anaxagoras in physicis lac gallinaceum, album in ouis liquorem esse scriptum reliquit, quod Athenæus secundo dipnosophistarum libro testatur. Lilij flos coronarius, emaculatißimi omnium candoris, ob nobilitatem regius à quibusdā dictus, & Iunonis rosa: natus enim ex eius lacte dicitur, cum dormiente dea admoto uberibus eius Hercule, uago pueri & incerto suctu diuinum lac in terram decidisset. Nos hoc tetrasticho figmentum comprehendimus.

LILIA.

Dum puer Alcides diuæ fagus ubera suxit
Iunonis, dulci pressa sopore fuit:
Ambrosiumq; alto lac destillauit Olympo
In terras fusum, Lilia nata sumus.

Meta lactis, est caseus ad formā metæ factus. Mart.
Fert ille ceris cana cum suis mella,
Metamq; lactis Saßinate de sylua.

Camelinum ab hominis lacte dulcißimū, præcipuē si ad

si ad unam mensuram tres aquæ addantur. Bos ante partum non lactescit, asina protinus. Pullo eius, ubi pingue pabulum est, biduo à partu maternum lac pressisse mortiferum: genusq; morbi uocatur colostratio, & infantes colostrati, densato lacte in casei speciem. Ex proximo semper à partu colostræ fiunt: quæ nisi admisceatur aqua, durescant in pumicem. Est autem colostra, siue ut Plinius, colostrũ, prima à partu spongiosa densitas lactis. Martialis:

Surripuit pastor, quæ non astantibus hœdis,
De primo matrum lacte colostra damus.

Theodorus Gaza pro coitu lactis quocũq;, colostrum plærumq; accipit: itemq; pro eo, quod ab Aristotele trophalides appellantur. De colostro & Martialis poëta meminit, & Lucilius, & Plautus in Pænulo: Mea (inquit) colustra, meum cor, meus molliculus caseus. Inter opera uero ganeæ pretiosissimũ ex lacte caput uocatum: quod Britanni atq; Belgæ cremorem lactis hodieq; nominant. Conficitur & quæ spuma lactis dicitur Insubriæ, supra memorati cremoris æmula, quam Græci aphrogala, ut inquit Aëtius, appellant.

Vtrinq; dentatorum lac non coit. Tenuissimum Camelis, mox Equabus, crassissimum Asinæ, ut coaguli uicem impleat. Omne lac igne spissatur, frigore serescit. Spissatũ igni pyriathes & pyrihephthon uocari à Græcis, author est Aëtius. Meminit et Iulius Pollux.

Sicut spissatum coagulo pyctes, qđ rustici nostri (scribit Hermolaus Barbarus) lac iuncatum à iunco & carice, aut quibus alijs segestribus inuoluitur, appellant. Athenæus uero primum lac pyrihephthen et pyrihephthon tradit uocari. Photion primum lac à Græcis etiam pyos & pyon dici uoluit: alioqui pyos & sanguis concretus est, quod & pus dicitur. Pultem ex ouo & lacte oogala medici cognominant. Mulgere, lac est è mammis exprimere. Verg. lib. 3. Georg.

Quod surgente die mulsere, horisq; diurnis,
Nocte premunt. Αμέλγειν idem Græcis innuit, & βδάλλειν. Vsurpatur etiam emulgeo. Colu. libro 8. Sed priusq̃ hoc fiat exiguum emulgendum est. Terentius in Phormione per translationem dixit: Emulsi argento senem, quod est, sine labore sustuli. Immulgeo Plinius usus est: Fabulosum, inquit, arbitror de strigibus ubera eas infantium labris immulgere. Mulctra ipsum lac mulctum, uel ipsam lactis extractionem, uel uas in quod mulgetur, significat. Sed pro uase mulctrum quoque & mulctrale reperitur, apud Græcos πέλλα & ἀμολγεύς. Verg. libro 3. Georg.

Hinc largi copia lactis,
Quam magis exhausto spumauerit ubere mulctra,
Læta magis preßis manabunt ubera mammis. Idem,
Bis uenit ad mulctram, binos alit ubere fœtus.
Idem in Georg. Implebunt mulctralea uaccæ.

Horat.

Horat. in Epo. Illic iniussæ ueniūt ad mulctra capellæ.

Item à mulgeo caprimulgi dicti, quos Aristoteles αἰγοθῆλας uocat. Aues sunt grandiores merulæ aspectu, fures nocturni, interdiu enim uisu carent. Intrant pastorum stabula, caprarúmque uberibus aduolant, ob suctum lactis: qua iniuria uber emoritur, caprisq; ita mulctis oboritur cæcitas. πελλαςτὴρ, is dicitur qui mulget, aut ipsa mulctra, nempe uas pastorale, scaphiforme, latiorem habens fundum, in quod emulgetur lac à uerbo πελεκῶ, id est cultro quidpiam fabrico, unde & πέλεκυς, id est securis instrumentum fabrile ad secandum. A pella uoce Græca diminutiuū habetur πελλίς, à quo fieri potest Latinos suam peluim mutuatos esse. Νυκτὸς ἀμολγὸν apud Homerum diuersimode exponunt: sunt qui tempus quo mulgentur oues, ut uespertinum aut matutinum crepusculum accipiant: sunt qui noctem intempestam, cum nullæ pecudes mulgentur: alij deniq; aliter. Αμολγοὶ etiā per translationē nominātur, qui Remp. emulgent, & compilant. Coagulare lac, Græci dicunt πηγνύναι γάλα, καὶ τρέφειν, καὶ συνιστάναι. Occupari circa lac, eduliaq; de lacte, γαλουργεῖν, & γαλακτουργεῖν: ut circa caseum, τυροκομεῖν. τυρόκνη uero & τυρόκνηστις, instrumentum est coquinarium, quo foraminato caseus disteritur minutatim. Γαῦλος aut γαυλὸς idem est quod πέλλα, &

σκαφὶς, ſcilicet uaſa ad mulgendum deſtinata. Epigrammata γαυλοὺς γλαγόπηγας cognominant, quod lac in ipſis coëat. Siquidē γλάγος pro γάλα poëticum eſt. Hinc γλαγερὸς & γλαγόεις, hoc eſt, lacteus. τυροκομεῖον, fiſcella eſt in qua caſeus ſeruatur. τάλαρος, calathus, in quo coagulatur. ταρσὸς & ταῤῥὸς, & κρεμάστρα, fiſcillæ ſunt in quibus ſuſpenſus exiccatur. Nanq; τέρσειν eſt ſiccare. Interpres Odyſſeæ Homericæ docet etiam ψυγὸν uel ψυκτῆρα idem eſſe quod καλαθίσκος, ſcilicet inſtrumentum in quo caſei formantur, διότι ἐν αὐτοῖς ψύγεται τὸ γάλα. Μάζαν ἀμολγαίην Heſiodus paſtoralem & craſſam mazam nuncupauit. Calathum Seruius interpretatur uas æneum in quo lac, uel recēs caſeus diſtrahitur. Sed Ouid. 4. Faſtorum canit:

Hæc implet calathos lento de uimine nexos.

Hinc diminutiuum calathiſcus extat.

Fiſcella, uas uimineum, aut ex iuncis, quo lac coagulatur, dum caſeus exprimitur, uel in quo caſei feruntur. Pollux τυροφορεῖον appellat. Tib.

Tunc fiſcella leui detexta eſt uimine iunci,
Raraq; per nexus eſt uia facta ſero.

Huius aliud diminutium fiſcinula. Nam fiſcina maior eſt, qua ferūtur paleæ, fœnū, frōdes, & id genus reliqua. Licebit qualū et quaſillū eodem ſenſu accipere. Feſtus: Calathos Græci nos dicimus quaſillos. Fiſcelli

uocitati sunt mollis casei appetitores, quemadmodum catillones, catillorum liguritores. Gallion herba nomen tulit, quod pro coagulo lacti sit, habet enim quandam acrimoniam, Galli musquetum minus indigetant, Germani megerkrut / alij vnser Frowen Bettstrow. Aparine pastores uice coli utuntur, pilos ex lacte auferentes, nimirũ circumactis per lac folijs, quorum asperitas adeo tenax est, ut facile quicquid tetigerit apprehendat, nam et uestibus hæret prætereuntium, ea causa φιλάνθρωπον appellant, Vernacula lingua klåberkrut / Gallicè grateron dicitur.

Collacteus, ὁμογάλακτος, συγγάλακτος, qui uno & eodem lacte nutritus est. Iuuenalis:
Quid dicat notæ collactea Mauræ.

Naturæ lac imitatur amygdalatum, quod tum ad delicias, tum ad sanitatis beneficium ætas nostra frequentißimè parat. Amygdalæ circiter libræ pondus calida resoluuntur, ut facilius cortice spolientur, deinde cum pane excauato tunduntur. Tunsæ ac dissolutæ recenti aqua in cacabum per setaceum funduntur, et procul flamma in carbonibus agitatæ cochleari propter fumum, coquuntur. Sacharis adijcitur selibra. Parum cocturæ amant. Liquidũ enim hoc ferculũ magis quàm spissum placet. Sunt qui et aquam rosaceam addant. Anseris lac uocamus lingua uernacula, anserinũ pingue lacti incoctũ, sachare uuisq; paßis adie-

ctis: hoc inter lautelas recẽsetur. Libet huc aſcribere uerſus aliquot ex 9 lib Odyſſeæ de Cyclopis antro:

Καρπαλίμως δ' εἰς ἄντρον ἀφικόμεθ', οὐδέ μιν ἔνδον
εὕρομεν, ἀλλ' ἐνόμευε νομὸν κατὰ πίονα μῆλα.
Ελθόντες δ' εἰς ἄντρον ἐθηεύμεσθα ἕκαστα.
Ταρσοὶ μὲν τυρῶν βρῖθον. στείνοντο δὲ σηκοὶ
Αρνῶν ἠδ' ἐρίφων, διακεκριμέναι δὲ ἕκασται
Ερχατο χωρὶς μὲν πρόγονοι, χωρὶς δὲ μέτασσαι,
Χωρὶς δ' αὖθ' ἕρσαι. Ναῖον δ' ὀρῷ ἄγγεα πάντα,
Γαυλοί τε, σκαφίδες τε τετυγμένα. τοῖς ἐνάμελ(γεν.

Ego utcunq; ita reddidi:

Mox antrum ſumus ingreßi, non incola nobis
Inuentus, pecudes aberat per paſcua ducens.
Singula nos ſoli contemplabamur in antro.
Caſeus in calathis multus, ſtabula omnia plena
Agnis atq; hœdis. Diſtabant ordine certo,
Priuæ maiores, mediáq; ætate ſeorſim,
Priuatimq; recens nati. Mulctralia cuncta
Plena ſero ſtabant, quibus immulgere ſolebat.

Et paulò poſt:

ἑζόμενος δ' ἤμελγεν ὄϊς, καὶ μηκάδας αἶγας,
Πάντα κατὰ μοῖραν, καὶ ὑπ' ἔμβρυον ἧκεν ἑκάστῃ.
Αὐτίκα δ' ἥμισυ μὲν θρέψας λευκοῖο γάλακτος
Πλεκτοῖς ἐν ταλάροισιν ἀμησάμενος κατέθηκε.
ἥμισυ δ' αὖτ' ἔστησεν ἐν ἄγγεσιν, ὄφρα οἱ εἴη

πίνειν δαινυμένῳ, καὶ οἱ ποτὶ δόρπιον εἴη.

Latinè uerti sic potest:

Ille sedens mulgebat oues, simasq́; capellas
Ritè sciens operis, subrumos matribus inde
Subiecit fœtus. Tum pulchra coagula lactis
Dimidij imposuit fiscis de uimine lento.
Quicquid erat reliqui uasis bene condidit amplis,
Vt biberet, cœnæq́; sibi seruaret in usum.

Oogala, id est lac ouis permixtum, cibus est dysentericis commodus, tum ab Aëtio lib. 9. cap 45. tum Paulo lib. 3. cap. 42. proditus, ad acredinem humorũ contemperandam, supra nutrimentum quod abunde inde corpori accedit: quare etiam ut refocillandis uiribus defectis congruens, ab eodem Aëtio lib. 11. cap. 18. præscribitur.

Oxygala quomodo fiat. Verba sunt Columellæ lib. 12. cap. 8.

OXygala sic facito, ollam nouam sumito, eamq́; iuxta fundum terebrato: deinde cauum, quem feceris, surculo obturato, & lacte ouillo quàm recentißimo uas repleto, eoq́; adijcito uiridium condimentorum fasciculos, origani, mentæ, cepæ, coriandri. Has herbas ita in lacte demittito, ut ligamina earũ extent. Post diem quintum, surculũ, quo cauum obturaueras, eximito, & serum emittito. Cum deinde lac cœperit

manare, eodem ſurculo cauum obturato, intermiſſoq; triduo, ita ut ſupra dictum eſt, ſerum emittito, & faſciculos condimentorũ exemptos abijcito, deinde exiguum aridi thymi, & cunilæ aridæ ſuper lac diſtringito, conciſiq; ſectiui porri quantum uidebitur, adijcito, & permiſceto. Mox intermiſſo biduo rurſus ſerum emittito, cauumq; obturato, & ſalis triti, quantum ſatis erit, adijcito, & miſceto. Deinde operculo impoſito, & oblinito, non ante aperueris ollam quàm uſus exegerit. Sunt qui ſatiui uel etiã ſyluestris lepidij herbam cum collegerunt, in umbra ſiccent: deinde folia eius, abiecto caule, die & nocte muria macerata expreſſaq; lacti miſceãt ſine condimentis, et ſalis quantum ſatis arbitrantur, adijciant, tum cætera, quæ ſupra præcepimus, faciant. Nonnulli recentia folia lepidij cum dulci lacte in olla miſcent, et poſt diem tertiũ, quemadmodum præcepimus, ſerum emittunt, deinde compertam ſatureiam uiridem, tum etiam arida ſemina coriandri, atq; anethi, & thymi, & apij in unum bene trita adijciunt, ſalemq; bene toſtum cribratum permiſcent. Cætera eadem quæ ſupra faciunt. Hactenus Columella. Qui etiam alibi carmine cecinit: Ponitur & lactis guſtus quæ condiat herbã: lepidium intelligens, quam Paulus Aegineta in coxendicis curatione lib 3. cap. 77. fruticoſam eſſe herbam docet, lauri eius folijs multo maioribus. Hanc eſſe iudico, cuius fo

lijs

lijs nostri loco sinapis utuntur, imposito inde nomine.

De eodem & butyro Plin. lib. 28. cap. 9.

E Lacte fit & butyrũ barbararum gentium laudatißimus cibus, & qui diuites à plebe discernat. Plurimum è bubulo, & inde nomen: pinguißimũ ex ouibus. Fit & ex caprino, sed hyeme calefacto lacte, æstate expresso tantum, crebro iactatu in longis uasis, angusto foramine spiritum accipientibus sub ipso ore, aliâs præligato. Additur paulum aquæ ut acescat. Quod est maximè coactũ, in summo fluit: At id exemptum addito sale, oxygala appellant. Reliqua decoquunt in ollis: ibi quod supernatat, butyrum est, oleosum natura. Quod magis uirus respuit, hoc præstantius iudicatur. Pluribus compositionibus miscetur inueteratum. Natura eius astringere, mollire, replere, purgare. Oxygala fit & alio modo, acido lacte addito in recens, quod dum acescit, utilißimum est stomacho. Ad calidam uentriculi intemperiem salubriter propinatur. Oxygalactinus caseus, id est ex acido lacte paratus à Galeno probatur. Oxygala non lædit dentes, ut lac purum, nisi frigidiores fuerint, quibus aliquando stuporem infert. Sic & in frigido uentre nõ probè coquitur. In temperato, difficulter quidem, non tamen prorsus incoctile est. Ceterũ calidus uentriculus præter id quod nihil offenditur eius usu, etiam iuuatur.

Vide librũ finem.

Quinetiam si prius niue refrigeratū fuerint, sine molestia ipsum ferunt. Adeò plurimorum alimentorum facultates nō debent absoluta ac simplici oratione tradi, sed pro diuersis utentium affectibus distingui. Est autem in genere oxygala frigidum, craßiq; succi, qualia cuncta crudum generant humorem, & calculos in renibus, si iusto calidiores fuerint, neq; satis amplos habuerint meatus. Habet autem oxygala non amplius acrem calidamq; seri qualitatem, neq; calidam ac pinguem butyri, sed solam casei naturam. Hoc Constantinus oleo iniectum, aut terebinthi folijs inuolutum tenerum permanere scripsit.

Lac etiam sine coagulo cnici semine & floribus albæ spinæ coit. Item si calfacto frigidum acetum mulsum, uinúmue mulsum inspergamus: uel si in ipsum uas frigidißimam aquam continens demittamus: hanc lactis partium disgregationem Græci σχίσιν nominant. Colostrum uero siue protogala, uel parum in calido cinere feruefactum sponte sua citra aliorum opem coagulatur. Vbi mel & coagulum ei miscetur, tenuis & aquosa pars separatur: utuntur autem aliqui in cibo, tantum coagulata parte, quæ caseosa, & coaguli facultate calida igneáq;, & melle constat. Alij simul & serum bibunt, siue ex æquo, siue alterum altero abundantius. Quamobrem uenter magis minúsue ciertur, pro seri portione. Euidens et hoc est, plus ali cor

pus

pus eorum qui tantum quod craßius est, sumpserunt: minus qui pariter serum commiscent. Eadem ratio *in colostro discrimen efficit, etenim sine melle ægrius coquitur, succi craßioris est, tardius descendit. Vtrisq; mixtis & illorum contraria contingunt, & corpus uniuersum copiosius nutritur.*

Differentia lactis ab anni temporibus.

L*Actis ab anni partibus non exigua habetur differentia. Vernum, ut proximum à partu, liquidißimum, progreßu temporis craßescit. Aestate media ipsum quoq; mediocre fit. Probatur maximè æstiuum ueluti concoctu facile, & odoratum.*

Ab ætatum differentijs.

V*igentium animalium lac optimum, iuniorum liquidius, seniorum aridius est.*

Differentia lactis ab animalibus.

B*vbulum quidem pinguißimum, craßißimumq; nutriendo & moderatè penetrando idoneum. Camelinum liquidißimũ tenuißimum ac minimè pingue, licetq; plurimo sero abundet, tardius tamen secedere longa experientia compertũ est. Equinum uero ocyus descendit, similiq; modo asininũ, quod & paucißimæ pinguedinis particeps est, propterea rarò in*

alicuius uentriculo transit in caseũ. Caprinum substantia temperatum, purgando quidem bubulo imbecillius: ad reliqua uero satis idoneum, & nutriendo non parum efficax. Craßius isto ouinum est, sed eius frequens usus cuti uitiligines albas inducit. Suillum pinguißimum omnium, ut ad concretionem coagulo non indigeat, ac perquam modicum seri excernat, decoctumq́; ocyßimé coaguletur. Ideo neq; facile secedit, neq; uentriculo congruit, sed nauseam gustantibus excitat.

Lactis differentia ab habitu animalium.

A *Saniori animali salubrius semper lac emulgeatur. Pecorum autem morbi deprehenduntur cutis gracilitate, glabricie, panis, impetiginibus, scabie, macilentia. Nigriora pecora robustiora feré sunt, quod etiam carniũ suarũ sapiditate dignoscitur. Candidiora magna ex parte imbecilliora deprehendimus.*

A pascuis.

PAscuorũ *uarietate lac plurimum differt. Diuersa enim animalia diuersas herbas depascunt. Virens igitur herba, ac prope aquas nascens, liquidius paucius q́; lac suggerit. Solidior uero ac montana, ad lactis probitatem copiamq́; parandam commodißima est. Pabula astringentia lac gignunt, quod astringit, sicut*

acria & præcipue cathartica, ut ſcãmonia, ueratrum, & lactariæ herbæ, quod aluum euertit: à cytiſo uero dulce ac pingue producitur.

Quibus competat lac.

P*Lurimi ſucci, plurimiq́; alimenti omnium propè quæ cibo aſſumuntur, lac eſſe iudicatur, qd' optimum ſit. Quoniam uero aduerſis ſibi partibus atq; uiribus componitur, deijcientibus, inquam, & ſiſtentibus, obſtruẽtibus & attenuantibus, debent eius qualitates ab utentis natura non alienæ eſſe. Itaque lacte uſurus, apertos uiſcerum meatus, uenaſq́; latas & amplas habere oportet, ut integram utilitatem percipiat. Lactis quidem commoditates à priſcis quoque medicis recenſentur: moderata inquam alui deiectio, boniq́; ſucci generatio: & quod per uenas digeſtum bonam quidam carnem meliorem facit: mordaces autem humores expurgat, quoſcunq; inuenerit: qua de cauſa urinæ difficultate, & acri fluore uentris laborantibus non tantum bibitum, ſed inferius quoq; per clyſterem iniectum confert. Ad acres & erodentes defluxus utiliſſimum eſt: haud ſolum quod eos à membris affectis abluat, humiditate abſtergente, quam in parte ſeroſa continet, ſed etiam quod membris illitum craſſitie & pinguedine ſua non ſinat nudis humores acres influẽtes occurrere. Ergo ad pulmonis, inteſtino*

rum, renum, uesicæ, uteriq; ulcera, ad exanthemata, dothienas, cæterasq; cutis asperitates, efficacißimum medicamentum est. Ad cantharides etiam & bupre stim epotam: deniq; aduersus quæcunq; putrefaciunt & exulcerant. Contra hyoscyamum peculiare præsidium est, illico enim prudētiores affectos reddit. Ad faucium quoq; ulcera, à quacunq; causa euenerint, sed præcipue ab angina, aut ab ephemeri sumptione ore collutum confert. Potum his qui non aluntur, arefactis, & qui post morbum non reficiuntur, summopere opitulatur. Ad acres oculorum fluxiones, & hyposphagmata utiliter adhibetur: extra uero genis illitum hora somni, cum ouo & rosaceo, inflāmationes ipsarum mitigat. Idem facit & in sedis, pudendorúmque ulceribus, prorsusq; ad omnia quæ mitigatione indiguerint, ob inflammationē aut erosionem, aut quampiam corruptionem, efficacißime adhibetur: ideò & medicamentis, quæ anodyna appellantur admixtum, cancris illinitur. Quale illud est quod diapompholygos dicitur. Omnino enim lac sedandi uirtute pollet, præcipue si decoctione, aut alio artificio copia serosi humoris exhausta sit.

De modo, mensura, ac tempore utendi.

QVi lac ebiberit, summe cauere debet, ut interim à reliquis cibis abstineat, donec illud

exactè

exactè concoctum sit, atq; aluo secesserit. Nam si eo nondum confecto nouum alimentũ ingesseris, præter quod ipsum putrescet, etiam quicquid adieceris, simul ad putredinem trahet. Mane uero bibendum nuperrimè mulctum, atq; interim magno labori parcendum, sensimq; deambulandum, interiectis quietibus, quæ tamen citra somnum sint. His enim cõditionibus potum facile secedit, educens secum quæ superuacua fuerint. Illud enim præ cæteris maxime obseruari oportet, ut primum semper secedat: quod ubi secesserit, nouum bibendum est. In principio igitur secedit quidem commodè, purgans nõ quæ in tota corporis mole sunt, sed quæ in uentriculo, intestinis, proximisq; membris continentur. Postea uero iam per uenas distribuitur, atq; optimè nutrit, neq; amplius deijcit aluum, sed potius sistit. Mensura autem sumendi omnibus cõmunis præfigi nequit: sicut & reliquis alimentis non alius modus imponitur, nisi quatenus facile tolerentur. Idem contra erodentes humores, & præsertim qui impacti sint, simul cum modico melle utiliter exhibetur. Ita enim fœlicius sumitur, magisq; et abstergit, & aluum deijcit: potest & sapæ, aut paß. quidpiam admisceri, ut stomacho magis conferat. Addito sale magis aluum citat, sed iniocundius est.

Quibus lac obsit. Ex Galeno.

QVod quidem plurimo sero abundauerit tu-

tißimum, licet temere quis utatur. Cui uero modicũ seri, casei plurimum ineſt, eius frequens uſus non omnibus tutus eſt. Renibus enim officit ad calculum generandum paratis, obſtructionesq; & morbos hepatis illis adfert, quos aptos inuenerit. Tales ſunt qui uaſorum ab ſimis ad gibba hepatis alimentum diſtribuentium fines anguſtos habent: ſed neq; capiti cõmodum eſt, niſi cui ualde robuſtũ fuerit: ſicut neq; hypochondrijs, quæ facile intumeſcunt: plurimis uero inflatur, & perpauci ſunt, qui hoc uitium euadant. Eiuſdem uſus aßiduus dentes lædit, & gingiuas flaccidas marcentesq; reddit, ac dentes ipſos putredini eroſioniq; exponit, præſertim craßius lac. Nam aſininum ob tenuitatem nedum dentibus nocet, ſed etiam abſtergendo prodeſt. Igitur poſt reliqui lactis uſum dentes colluendi ſunt uino diluto, quod potius cum melle fuerit: aut ſi caput non offendatur, etiam meraco uino. Quicquid enim dentibus inhæſit, ita abſtergitur. Inutile lienoſis & iocinoroſis lac eſt, uertiginoſis, comitialibus, neruorum uitijs, febribus et capitis doloribus. Niſi quis purgationis cauſa, quod ſcißile uocant, biberit, inferius exponendum, quo pacto fiat.

De lactis decoctione.

L*Ac decoctum abſumpto ſero, nullatenus aluum ducit: exhibetur quibus uenter ab acribus excrementis*

mentis croditur, & his qui dysenteria, aut biliosa fluxione à ieiuno intestino erumpente infestantur. Modus conficiendi duplex: aut enim lac decoquitur, quousque pars serosa exhalauerit: aut feruidi lapilli inijciuntur. Sed quod per lapillos paratur, craßius est, ideo inutilius. Sunt qui crematorum lapillorum cinerem in lac conijciant, quod ad putrescentia ulcera efficacius medicamentũ est: his ergo omnino offerendum, quod per lapillos conficitur, reliquis quod decoquitur. Rectius decoquetur aßiduo agitatu, ne secernatur. At si quid ori lebetis insederit, spongia pura extergendum est: sæpe enim reliquo decocto commiscetur, ac totũ corrumpit. Ita uero per lapillos cõficitur. Lac prius excoquito, donec plurimũ humoris exhalet. Inde tot durißimos lapillos incẽsos in lac cõijcito, quot serum prorsus absumant. Nec segnius lapillis, imò & potentius, laminæ ferreæ ignitæ in lac coniectæ idem efficiunt: inest enim ferro uis astringendi, ideo quàm plures ferreas rotulas mucrone uirgulæ infixas præparamus, ut cõmode ueluti capulo ferrum cãdens tollatur, haud secus quàm in cauterijs facere consueuimus.

Lac tamen ita confectũ in stomacho ad casei formam facile permutatur: propterea tutius quidpiã aquæ admiscetur, quod plures medici factitant, totum prius serum absumendo, mox sinceram aquam infundendo: neq; uero seri humiditatem, sed acrimoniam uitant,

qua stimulatur aluus.

De lacte in genere.

LAc nobis & cibi et medicinæ pariter usum præstat. Salubre qd' syncerũ purumq́; est, nullius omnino amaritudinis, uel aciditatis, uel salsedinis, uel acrimoniæ, uel fœtoris particeps. Sed, ut ita dixerim, bene olens, uel saltem odore carens: quod si ei quippiam iucundi odoris inerit, constat & idem nonnihil dulcedinis habiturum. Sit sibiipsi continuũ optimũ lac, ungui instillatũ non defluat, et prout lacti cõuenit, splendens. Super omnia, quoad eius fieri potest, similes habeto partes. Non enim exactè hanc dotem, ut mel optimum, recipit. Quo uerò tale lac fiat, & idoneis nutrimentis alendum animal est, & exercitationibus mediocribus admouendum: & pullus, si quem lactat, auferendus.

De his quæ cum lacte cibi gratia coquuntur.

LAc cum aliquo craßioris succi edulio quàm maximè decoctũ, abiicit quicquid ei flatuosum inerat, ac magis nutrit, aluiq́; fluxionibus, & tenuibus à capite ad pectus destillationibus congruit. Aduertendum tamen ne quodpiam uiscerum latenter offendat: diuersa enim multorum natura est. Neq; satis tuta huiusmodi alimenta sunt, nam hepar facilime obstruunt & renum calculos gignunt. In lacte coquũtur

amylũ,

amylum, simila, chondrus, tragus, oryza, olera quæ-dam, panes, qui & ipsi craßi sunt succi, si non probè cocti, neq; ritè parati sint, neque salis & fermenti, quantum sufficit, habeant.

De lactis sero, ex Galeno.

SErũ ob suas abstergendi uires ad alui deiectiones, tum potum, tum per clysterem iniectum assumi-tur: absq; erosione enim abluit, extergitq́; ab intesti-nis acrimonias, ut optime quispiam sero, uice aquæ, ulcera acri sanie manantia lauare poßit. Imò & me-dicinæ quarũ uis est discutiendi enchymomata et me-lasmata, id est sanguinem sub cute concretum, & li-uores, sero rectius quàm aqua è cute abluuntur. Eodẽ ad liuores oculorum & hyposphagmata, id est sugil-lationes, idoneis medicamentis commixto utimur, qđ ita præparatur. Lac (excepto suillo aut ouino, utrun-que enim sero reddendo ineptum) uegetiori igne deco quito, aßiduè æqualiterq́; uersando: quo efferuescẽte, tantisper cessato, & si adhuc magis efferbuerit, in profundum uas ad hos usus paratum frigidæ plenum, repente ollam imponito, illico enim considebit: quie-scente feruore rursus decoquito: cumq́; satis bullierit, bis aut ter oxymelite aut posca conspergito, nanque ta statim ab caseo serum secernitur. Secretum cribro etaceo excolabis, atq; ubi crassa & pituitosa excre-

menta redūdare opinaberis, oxymeliti admiſcebis: ubi uero acria & bilioſa, tum poſcā potius adijcies. Seri uſus ad imbecillos eſt, & inedia grauiter affectos, primoq́; ſerum cum ſale exhiberi oportet: ubi uero purgatio incœperit, tunc ſal remoueri, idemq́; per interualla alternatim repeti debet, donec ſatis materiæ purgatum ſit: copia pro uirium ratione expendenda eſt. Ac licet non multum peccaueris, ſi plus etiam exhibueris, certa tamen menſura ad heminas quinq; accedit. Talis igitur ſit præparationis modus, tametſi Cares ſecus conficiant, trito enim cnici ſemine lac coagulantes, poſtea excolantes, adiecto ſale aut marina aqua, rurſus decoquūt, atq; ita propinant. Quod quidem ſicuti efficatius, ita longè inſuauius eſt, omninoq́; prolixæ decoctiones medicamentoſius ſerum efficiunt. Si uero quiſpiam uehementiori euacuatione indiguerit, thymi triti admiſceto tres aut quatuor drachmas: quā ſi adhuc augeri uelis, pro thymo epithymi tantundem adijcies. Medicamenta tamen uitari oportet, niſi magna neceßitas urgeat. Serum ſimpliciſsimum mollioribus corporibus præcipuè conuenit, quorum uentres tantum & inteſtina abluere purgareq́; cogitamus. Item his quorum inteſtinum à quacunq; medicina facillimè ulceratur: & quorum uentres bilioſa intemperies uexat: & quos angunt inania egerendi deſideria quæ tineſmi uocantur: & quorum renes, ueſica, &

uterus

uterus ulceris periculũ subeunt: & gracilibus qui non aluntur purgatione nihilominus indigentes, his omnibus serum exhibendũ, nec sale, nec quopiã medicamento adiecto. Pueris, melioribus, senibus tutißime datur hæc medicina uel sub ipso canis feruore, quo præcipuè tempore reliqua oĩa medicamẽta suspecta sunt. Efficatiori sero utetur aliquis ad corpora & morbos, quæ ualidioribus præsidijs indiguerint, præsertim ad diuturna exanthemata, liuentesq; uaros, ad omnesq; humorũ deprauationes in cutim tendentes, ut lepram & consimilia, ad antiqua ferinaq; ulcera, ad capitis achores, & huiusmodi. Item ad oculos aßiduè fluentes, ad palpebrarũ scabiem, ad faciei maculas, imò et ad diuturnas febrium periodos, & ad hos qui ab aduersa ualetudine in hydropem pergunt. Hæc ferè Galenus.

Serum uulgus medicorũ aquam lactis aut casei uocant, tenuior enim lactis & aquosa pars est, & tanquam sanies diluta. Non laudo qui lac corruptum, aut lactis fecem definierunt. Verg. Acremq; Molossum pasce sero pingui. ὀῤῥὸν Græci cum duplici aut simplici ῥῶ proferunt. Videtur à masculino articulo & ῥόος compositum, quæ uox fluidũ liquorem indicat. Aut à solo ῥόος per metathesim ὀρὸς factũ esse. Vtrouis modo scriptum syllabam ultimam acuit. ὄῤῥος enim paroxytonum per duplex ῥῶ tantum inuenitur, idẽ quod ὀῤῥοπύγιον, uel ὀρθοπύγιον, uel οὐροπύ-

γιον significans, hoc est infimam spinæ dorsi partem, ubi uertebræ desinũt, incipiunt nates. Phauorinus Camers Serum, inquit, aliâs τυρόγαλα uocatur. ὀῤῥοῦσθαι est serescere, id est in serum abire. Plinius, Omne autem lac ab igne spissatur, frigore serescit. Lucilius tamen Latino uocabulo pro serenescere et siccari usus uidetur, cum canit:

Deniq; fluctiuago suspensæ littore uestes
Vuescunt, tandem candenti sole serescunt.

Fortaßis & serum appellatum fuerit, quod serenior hæc pars lactis, nimirum magis clara, tenuis, limpida instar aquæ, minusq; crassa sit. Sereum & serosum, Græcis ὀῤῥώδες, non aliud quàm aquosum, fluxum & tenue signat. Serum iam multo potentißimum quidam ad tertias decoquũt, & sub dio refrigerant. In Erythea iuxta Gades insula unius stadij patente freto, lac sine sero premi tradunt, ut Strabo retulit, tanta pinguitudine, ut in caseo conficiendo, aqua diluatur. Bubulum ante omnia orthopnoicis prodest cum nasturcio serum. Asinimum potum podagra chiragráue multos prorsus liberauit.

De butyro, ex Galeno.

Butyrum ex lactis præsertim bubuli pinguißima parte fit maturandi uiribus, cum aliqua simul discutiendi facultate, quæ tantum facere potest adhibitum

bitum medijs inter duritiem mollitiemq́; corporibus: horum enim inflammationes maturat, ac facile discutit, ut parotidas, inguina, oris inflammationes, aliosq́; non paucos affectus in pueris & mulieribus sæpe hoc solo præsidio sanauerimus. Nam duriorum corporum tumores præter naturam butyrũ nunquam discutiet: screatibus uero thoracis ac pulmonis, et laterum morbis cum melle mirificè confert: ac si solum quidẽ lambatur, efficacius maturat: sin cũ melle et amaris amygdalis, minus quidẽ maturat, sed magis screatus euocat.

De caseo ex Galeno.

CAseum quem probem nullũ habeo, præter qui oxygalactinus dicitur, quoniam ex acido lacte fiat. Omnes enim concoctu difficiles sunt, ructus acidos excitantes, uentriculumq́; flatu replentes. Prò conditurę uero ratione ab coagulo acrimoniam comparant, humoremq́; penitus, præsertim ueterascentes amittunt: quando etiam seipsis acriores, calidiores, siticulosiores, concoctu difficiliores, peiorisq́; succi fiunt: ut ne id quidem ad noxam tollendam sufficiat, quod alioqui conferre solet, miscere inquam cum crassioris succi cibarijs, quod attenuare poßit acrimonia sua. In caseo enim antiquo longè maius à succi prauitate, & ab incendente humiditate nocumentũ acquiritur, quàm quod attenuandi uis corrigere ualeat. Fu-

giendus igitur huiuscemodi caseus, nullius omnino particeps boni. Recentiorem uero omnibus præferendum censeo, quem oxygalactinum uocari diximus. Cibo enim iucundus, & stomacho præ reliquis cunctis innoxius, neq; ita difficulter cōcoquitur, difficultérue distribuitur, neq; adeo crasso succo constat, quæ omnium caseorū communis infamia est. E cæteris recens semper antiquo præstat: mollis duro: rarus laxusq; ualde denso & compacto: quiq; dulcissimus est, ei qui plurima salsedine offendit: sicut moderatè salsus, ei qui aut nimium aut nihil salis habuerit: gustu iucundus, ingrato: assatus crudo præfertur. Caseus uero elixatus, longè solidior est, omnes tamen reprobandi.

Medicamentum Galeni ex caseo antiquo ad callosos nodos podagrarum.

Cum arthriticus quidam callosos in articulis nodos habens ad me in curru delatus esset, occurrit animo crus suis sale maceratū ac peruetustum decoquere, & eius decocto uetustissimum caseum madefacere, quem deinde in mortario exquisitè subactū callosis nodis applicarem. Re ita peracta cum sine incisione effracta esset cutis ultrò, quotidie nodorum partes replebantur: quam utilitatem uir ille expertus, similem caseum secum detulit, non alio in posterū medicamento usus. Cumq; exactè profecisset, amicos hoc ipso

ipso morbo laborãtes ad idem peragendũ hortatus est.

De ui recentis casei, ex Galeno.

CAseus recentißimus humescensq́; adhuc creditur maximo his esse adiumento, qui spumam argenti biberint, si aßiduè pro cibo offeratur. Potest & illitus sanguinolenta simpliciaq́; uulnera glutinare, additis uitis, aut lactucæ, aut betæ folijs, aut lapathi, aut platani. Repellit enim & mediocriter refrigerat. Caseus uero oxygalactinus ampla etiam uulnera glutinat & discutiendi uim habet.

Plura de butyro.

BVtyrum uim suam in mollibus præcipuè corporibus ostendit. Dentientibus pueris continuè illitum, nihilo segnius melle gingiuas attenuat, unde dentes emergunt. Item oris omnes inflammatorios affectus, postquã humor influens repressus est, discutit & concoquit. Itaq; cataplasmatis miscetur forinsecus imponendis ad parotides, hypochondria, & bubones.

Βούτυρος aut βούτυρον siue maris siue neutro genere pronuncietur, nihil refert. E pinguißima & oleosa lactis parte fit, interdum unà cum caseis relinquitur, seiuncto solum sero: unde casei quandoq; tam opimi, ut adiposum humorem destillent. Butyrum spuma lactis est, concretius quàm serum. Hippocrates

alicubi uocauit picerion, interprete Galeno in glossis Hippocraticis. Butyrum à boue nominatur, è cuius lacte copiosissimũ confit, ut miretur Dioscoridem Galenus, quod ex caprino & ouillo confici lacte dixerit. Ex caprino tamen fieri solere, testis est Plinius.

De butyro, ex Dioscoride.

COmmendatur in primis è pinguissimo lacte butyrum, tale autem ouillum est. Paratur etiam de caprino, in uasis lacte concusso: quicquid enim inest pingue, iactatu à reliquo secedit. Natura ei oleosa, lactis ferè uim sequitur, eoq; ciet uentrem affatim haustum. Absentis olei uice, contra uenena, substituitur. Cum melle gingiuis affricatum dentitionem promouet. Pruritus quoq; gingiuarũ ante dentitionem mitigat. Aphthas, id est oris ulcera, puerorũ sanat. Foris illitum, pingue corpus & nitidũ seruat. Pustulas, quas Græci psydracia uocant, arcet. Vteri inflammationes duritiasq; butyrum sanat, quod uirus non resipit, neq; uetustum est. Intestinis iniicitur ad sua tormina, quæ dysenteriam uocant: & ad Colon exulceratum. Vtile fuerit mixtũ his quæ suppurationem accelerãt. In primis neruorum, membranarum cerebri, uesicæq; colli uulneribus applicatur. Replet, expurgat, carnem producit. Aspidis morsus alexicacum est. Olei loco in obsonia, adipisq; uice in dulciaria coniicitur.

Fuligo ex butyro quo modo colligatur, ex Dioſcoride.

BVtyrum in lucernam nouam ingeſtum accenditur, fictiliq́; operculato, qđ ſupernè in ſiphunculi ſpeciem deſinat, & infima parte cuniculos clibani modo habeat, crematur. Subinde aliud in abſumpti locum ſufficitur, dum coäceruetur fuliginis modus, quem facere inſtitueris. Penna pòſt deraditur ad uſus. Eius effectus eſt in medicamentis oculorum exiccare, & aſtringere. Fluxiones cohibet, & ulcera ad cicatricem perducit.

Plinius lib. 11. cap. 54. Quædam rurſus exiguo guſtu famem ac ſitim ſedant, conſeruantq́; uires, ut butyrum, ut hippace, glycyrrhizon.

Ex Plinio de lactis uſu aduerſus uenena.

ASinino lacte poto uenena reſtinguuntur. Peculiariter ſi hyoſcyamum potum ſit, aut uiſcum, aut cicuta, aut lepus marinus, aut opocarpaſum, aut pharicon, aut dorycnium: & ſi coagulum alicui nocuerit: nam id quoq; uenenum eſt in prima lactis coagulatione. Sed meminiſſe oportebit recenti utendum, aut non multo poſtea tepefacto. Nullum enim celerius euaneſcit. Lacte equino uenena leporis marini, & toxica expurgantur. Sic quoq; lacte bubulo cuncta uenena expugnari tradunt, maximè ſupra dicta,

& si ephemerum impactũ sit, aut si cantharides datæ, uomitione omnia egeri. Sic & caprino iure cantharides. Contra sanguisugas potas butyrum remedio est, cum aceto ferro calefacto, quod & per se prodest contra uenena. Nam si oleum non sit, uicem eius repræsentat. Multipedũ morsus cum melle sanat. Caprinus caseus recens, his qui uiscum biberunt: lac uero contra cantharidas remedio est, & contra ephemerum potum cum taminia uua. Hæc Plinius.

Lac muliebre temperatißimum est, mox caprillum, hinc asininũ, ouillumq;, postremo uaccinũ. Aegineta.

Asininum conferre aliquid candori in mulierum cute existimatur. Poppea certe Domitij Neronis coniunx, quingentas per omnia secum fœtas trahens, balnearũ etiam solio totum corpus illo lacte macerabat, extendi quoq; cutem credens.

Ex Dioscoride quædam de lacte, in superioribus minus explicata.

LAc intestinorum & stomachi inflationes facit. Aluum minus mouet caprinum, propterea quod capræ multo astringente pabulo utuntur, quercu, lentisco, olea & terebintho: quam ob causam stomacho etiam utile est. Bubulum, asininum, equinumq; magis aluum soluunt. Aluum stomachumq; euertit lac, ubi pabulum fuerit scammonia, ueratrum, mercurialis herba,

herba, aut clematis. In Iustinis montibus capræ ue-
ratri albi tenera folia depascentes tum ipsæ uomunt,
tum lac uomitorium reddunt. Datur lac recens cum
crudo melle, admixta aqua & exiguo sale cõtra sum-
mæ cutis prurigines, papularum eruptiones, & caco-
chymiam, id est paruos humores. Semel decoctum mi
nus inflat. Alui fluoribus, & exulceratis interaneis
medetur ignitis calculis ad dimidias decoctum.

Serum lactis his datur, quos siue acrimonia purga
re uoluerimus, quales erunt, atra bile laborantes, co-
mitiales, lepræ, elephantiases, & toto corpore papu
larum eruptiones. Secernitur autem omne lac, &
fit quod Græci σχιστὸν, id est scißile, nominãt, in nouo
fictili feruens, recenti ficulnea rude agitatum, ubi bis
térue inferbuerit, totidem aceti mulsi cyathi superin-
funduntur, quot lactis heminæ sunt, sic enim discedet
à lacte serum. Oportet tamen, ne dum coquitur feruo
re redundet lac, spongia ex frigida aqua continuè fi-
ctilis labra perfricare, argenteumq; sextarium frigi-
da aqua plenum in lac demittere. Datur bibendũ hoc
serum heminis per interualla temporis usque ad qui-
nas. Verũ à potu eius spatiari bibentes per interualla
illa temporis oportet. Facit præter supra dicta recens
lac ad letalium uenenorum erosiones incensionesq;,
quales in cantharidibus fiunt, picearum erucis, sala-
mandra, bupreſtide, & aconito. Contra colchicum

ſiue ephemerum priuatim ſuam laudem habet bubu-
lum. Colluuntur lacte ſalubriter oris & tonſillarum
exulcerationes. Aſininum præcipuè gingiuas & den
tes gargariſſatum confirmat. Tineſmis, aluiq; fluori-
bus ulceratis calculis littoralibus ignitis decoctum lac
prodeſt. Idem infunditur clyſtere per ſe, aut cum pti-
ſana, aut halicæ ſucco, mirificè leniens inteſtinorum
eroſiones. Infunditur & uteri ulceribus. Lac ſchi-
ſton uocatur quaſi ſciſsile ac diuiduum, quoties uide-
licet concretam eius partem, quæ caſealis dici poteſt,
ab ſeroſa, ut Galeno placet, ſeparamus. Improprie ta-
men ſchiſton, inquit, lac nonnulli appellant id in quo
aut littorales calculi, aut ferrum ardens reſtinctum ſit.

De humano lacte.

Dulciſsimum eſt hominis lac, idem maximè nu-
trit. Prodeſt ſtomachi, id eſt oris uentriculi
eroſionibus, & tabi ex ipſo ubere ſuctũ. Bibitur con-
tra potum marinum leporem utiliter. Inſtillatur cum
thure cruentis ex ictu oculis. Contra podagras cum
cera & opio utiliter inungitur. Nutricis lac proban-
dum guſtu & uiſu: illo ſit dulce: hoc albũ & æquale.
Inter ſubtilitatem & craſsitiem medium. Vitioſum e-
nim aut craſsum eſt & caſeo plenum, aut liquidum et
ſeroſum: aut pallidum, aut ſpumoſum, aut uiroſum,
aut tetri odoris, aut quod uelociter aceſcat, aut quod

guſtant

gustanti amaritudinis, uel salsedinis, uel alicuius diuersæ qualitatis speciē inferat. Sint hæ tibi uitiosi & inutilis lactis notiones, quibus conijciens mulierē morbosam esse, ad aliam uertaris: diuitibus uero præstat plures habere nutrices. Vtilißimū lac est cum ex ipsis mammilis quis hauserit: ueluti Euryphon, & Herodotus, & Prodicus censent, qui tantam in eo ad corpora reficienda fiduciam habuerunt, ut etiam qui phthoë contabuerant, ex ipsa mulieris papilla lac sugere iuberent. Verum cum hoc plurimis non placeat, melius est calēs adhuc ex mām̄llis id in ægri uentriculum quàm ocyßime transferre. Ac optimum quidem, utpote cognatum, muliebre lac est. Sed quoniam id exhiberi sibi ceu pueris plæriq; recusant, utiq; asininū ipsis dari conueniet. Ad uehementes oculorum dolores, ac inflammationes lac iuuenculæ, simulq; boni succi fœminæ, ut dolores mitiget, humorumq; leniat acrimoniam ex uberibus exprimitur in cotem, in qua collyrium teritur, quo calidum adhuc oculis infundatur.

Lac mulieris ante septimum mensem inutile insalubreq;. In omni usu præfertur eius, quæ geminos enixa fuerit: tum eius quæ marem ferè. Inefficax eius quæ sequiorem sexum edidit. Eius quæ marem peperit lacte gustato, canes rabiosos fieri negant. Archigenes omne lac incōmodum esse calculosis pronunciauit præter asininum, quod substantia tenuißimum est & fa-

cultatis facilime dissoluentis. Igitur mirabiliter articu lorum tumores & nodos (quos ad callosæ duritiei mo dum ex uitiosi lactis usu pueri sustinere coguntur) le uigat & delet: unde admonendum duxi, ut ipsum cal culosis aßidue heminæ mensura exhibeatur, post ma tutinas deambulationes, atq; id adseruandi à lapidis ge neratione gratia, præ omnibus alijs fiat. Meminit ho rum Aëtius in curatione lapidis uesicæ. Idem scriptor alibi de suppuratis renibus tractans, his uerbis utitur: Lac itaq; cum melle post puris eruptionem eis præben dum: & primum quidem asininum aut equinũ, ad ul cera enim repurganda conducit: quum uero repurga tione amplius opus non habent, & morsus fiunt obtu siores, indigetq́; æger nutrimento, tunc etiam bubu lum lac eis exhibendum II. aut III. heminarum men sura. Amplius autem omne lac recens mulctum cali dum præbendum est, animali in domum ubi æger de cumbit deducto: hoc & aliorum internorum ulcerum optimum est pharmacum, & graui puri maximè ami cum, & corpus probè nutrit.

Aetius de cura tenesmi.

Post clysteris usum, si quidem stercorum multitu do in cæco intestino sit: sin minus, post fomenta pectini inguinibusq; admota, exhibendum est lac ca prinũ recens mulctum heminæ mensura, nequaquam minus:

minus: uerum non aceruatim, sed sigillatim partitum. Sequenti deinde die lac ipsum ad dimidium decoquatur, ablato eo quod in decoctione concretũ superstat, atq; ita exhibeatur.

Quomodo aluum fluxione laborantem curare oporteat.

IN biliosis fluxionibus lac bubulum aut caprinũ tepidum recens mulctum auxiliatur in potu: aut ad ignem decoctum aßiduéq; agitatum, donec ad tertias sit reductum: quod ipsum et per fluuiales silices (κάχληκας Græci uocant) ferriq; laminas igni candefactas ac in lacte extinctas, fieri potest. Cæterum in decoquendo superstantem concretionem siue spumam mystro aut pinna auferre oportet. Hoc enim nullum compendiosius remedium ad fluxiones biliosas reperire poßis. Quandoquidem autem febricitantibus lac ipsum in nidorem aut etiam acorem conuerti consueuit, maiusq; nocumentum quàm cõmoditatem inferre: tunc sanè in præsens, ipsum exhibere uitabimus: aquæ uero quarta parte ad lac ipsum affusa, decoctionem faciemus, donec dimidium eius consumatur, atq; hoc modo exhibebimus. Hæc eadem ferè alibi tradit in cœliacorum diæta, ita exhibitum simul sistere ac temperare fluxiones inquiens.

De lacte in grumos coacto.

LAc coagulatum multum aut aceruatim haustũ, suffocationem aliquando frequentem infert in grumos coalescens. Auxiliatur autem his coagulũ omne, maxime uero leporinum, quod ex aceto bibere sæpius cogimus. Siquidem coagulum recẽs quidem lac cogit & inspissat, quod uero iam coactum est, ex natura sua dissoluit. Damur eis & calaminthæ uiridis aut aridæ folia, aut succus. Item baccæ iuniperi, laserpitij radix, laser cum posca, thymum ex uino, lixiuia figulorum, & quæcunq; ad sanguinem in grumos densatum sunt prodita. Sed nulla salsilago obijciatur, quoniam magis lac coiret, & in caseum densaretur. Neq; illos uomere conuenit, siquidem concretum lac sese in gulæ angustias insinuans, strangulat. Cæterũ non simpliciter lac coagulatum ueneni maleficium habet, alioqui nullus esset in cibo eius usus: sed quod antequam concreuerit, admixto illi coagulo, aliquis biberit. Coit enim in uentriculo, & coaguli ui, quod admixtum habet, concrescit in grumos, concretioneq́; illa interiores obstruit meatus, obstrusisq́; his strangulationes facit. Hæc Marcelli Vergilij sententia est in suis annotationibus in Dioscoridem, à qua cum nulla authoritate defendatur ipse dissentio, & simpliciter lac in uentre coagulari accipio, quãuis nullo ei mixto coagulo, sed ob aliud quodpiam uentriculi aut lactis

uitium

uitium. Iubent enim medici lac ſtatim mulctum bibere, & in phthiſi ex ipſis ſi fieri poſſet uberibus ſugi. Sin minus animal in domum ægri ducendum, ut ſtatim adhuc calidum bibatur. Tale lac nimirum nondũ ſibi mixtum habet coagulum, neq; enim caſeis faciendis deſtinatum eſt, periculum tamen ne in uentre aliquibus cõcreſcat, niſi ſal & mel addatur. Solũ aſininum huius periculi expers eſt. Caprinum uero præ cæteris facilius in caſei ſpeciem coit. Sed quoniã hoc periculum ſale ac melle mixtis cauetur, operæpretiũ fuerit optimi quoq; mellis notas calluiſſe, ſunt autem hæ: Mel ſubſtantia & qualitate ſit optimum, ſibi undiq; cohærens & ſimilare: digito etiam glutinis more, dum eleuatur pertinaciter firmatum, in terram non defluat. Non craßius ſit, nam ita ceroſum: nec liquidius, quoniam excrementoſum foret: uerũ utriuſq; exceſſus medium ſit oportet. Colore præterea eſto flauo, odore ſuaui, non admodum thymum, & nihil omnino externum redolens. Guſtu denique acuto, iucundóq;. Huiuſmodi mel tepidum lacti permixtum, ipſum in uentre coaleſcere non ſinet, quinimo diſtributionem per corpus quoquo uerſus accelerabit. Aſininũ ita cum melle mixtum Galenus iuueni, qui ferè contabuerat à balneo ſtatim exhibuit. Nicandri Colophonij uerſus, quoniam grauiter eleganterq; lactis in uentre coagulati remedia proponunt, uiſum eſt huc aſcribere, quæ

in Alexipharmacis extant, ut sequuntur:

ἢν δ᾽ ἐπιθρομβωθῇ νεαλὲς γάλα τεύχεϊ γαστρός.
δήποτε τὸν δ᾽ ἔτε πνιγμὸς ἀθροιζομένοιο δα-
  μάζει.
τῷ δή τοι τρισσὰς πόσιας πόρε, μέσσα μὲν ὄξευς
δοιὰς δὲ γλυκέος, στεγανὴν δ᾽ ὑποσύρεο νηδύν.
ἢ ἔτι καὶ λιβύηθε ποτῷ ἐγκνήθεο ῥίζας
σιλφίου ἄλλοτ᾽ ὀποῖο, νέμοις δ᾽ ἐν βάμματι
  τήξας.
πολλάκι δὲ θρύπτειραν ἐπεγκεράσαιο κονίλην,
ἠὲ νέον βρυόεντα θύμου στάχυν, ἄλλοτ᾽ ἀμύνει
βότρυος εὐκνήμοιο μίγα βρεχθέντος ἐν οἴνῃ,
ἐν καὶ που ταμίσοιο ποτὸν διεχεύατο θρόμβους,
καὶ χλοεραὶ μίνθης ἀποφυλλάδες, ἠὲ μελίσσης,
ἠὲ καὶ ἐν στύφοντι ποτῷ μεμορυγμέναι ὄξευς.

Hæc nos ita conati sumus Latina facere:

In grumos fuerit si lac in uentre coactum,
Ingens discrimen fit suffocatio præsens.
Tu miscebis alexicacum, quod habebit aceti
Partem unam, paßiq; duas, hoc hauriet æger:
Radicésue bibet Libycæ telluris alumnas
Laseris, aut succum quem uis dissoluit aceti.
Ast aliâs cunilæ mollis medicamina potu,
Aut thymi flores fœliciter experietur.
Et botrus potuit mixtus prodesse lyæo.
Quinetiam grumos potata coagula delent.

Et

Et uirides membhæ frondes, quàs melle Napæo
Iungis, opem ſperare iubent, acidóue liquore.

De coagulo.

COagulum à cogendo, id eſt coagmentãdo, dicitur ea pars uiſcerum, qua ad denſandum lac utimur. Tibullus,

Et miſcere nouo docuiſſe coagula lacte.

Quicquid denſat & coniungit coagulum dicitur. Gellius, Vinculum illud coagulum animi atq; amoris. Eſt & herba coagulum, ſeu potius ſpongia aquarum dulcium, quam alij conferuam à uulneribus ferruminandis appellarunt. Græci coagulum πικτύαν & πιτύαν uocant: inde πιτύνη, id eſt cnicus, uulgo cartamus quod eius ſemine lac coaguletur. τάμισον poëtæ uocant, forte ob ſecernendi uim, nam τάμνω Dores pro τέμνω, quod eſt ſcindo & ſeparo. Plinius ex hœdo laudat, Ariſtoteles ex himnulo, præcipuũ tamen daſypodis, hoc eſt leporinum, unius utrinq; dentatorum, quod & profluuio alui medetur. A pitya pityinam uulgo dici (inquit Hermolaus) concretum igni ſerum, & quod in caſeum coire non potuit, exiſtimo. Πιτύα forte dici πηττύα debuerat, à uerbo πήσσω & Atticè πήττω, id eſt coagulo. In quibuſdam exemplaribus πυτία legitur. Εμπυτιαθὲν γάλα, lac eſt in uentre coagulatum. Coagulare uerbum habet alia quoq; ſignificata. Gellius, Semen in utero

mulieris primis ſeptem diebus conglobatur, coagulatur, fitq; ad capiendum figuram idoneum.

Galenus de coagulo.

OMne coagulum acris eſt & diſcuſſoriæ facultatis, et proinde ſiccantis etiam, quod ad ſuperiora neceſſariò conſequitur. Cæterũ leporis quidem comitiales ſanare proditur cum aceto bibitũ, & mulierum fluxiones ſiſtere, lac in uentriculo coagulatum ſoluere, cuius nos quoq; periculum fecimus, nõ in leporino tantum, ſed & aliorum animalium coagulo. Quamuis illud præſtantiſſimũ ſit. Diſſoluit præterea ſanguinem in uentre conglobatum ſimiliter potum, leporinum forte præ cæteris, non tamen ſolũ ut quidam tradidere, ſed hoc etiam omni coagulo commune eſt. Sunt qui ſanguinis è pectore ſputa in potu leporis coagulum cohibere ſcripſerunt, ſed cum acre hoc pharmacum ſit, neq; ego auſus ſum uti, neq; alium utentem uidi in huiuſmodi affectu, qui aſtrictoria eget opera. Nonnulli equinum ad inteſtinorum tormina & cœliacos priuatim conferre literis mandârunt. Dioſcorides addit uenenatorum morſibus obſiſtere cum uino trioboli ſumptum pondere: quo modo ad ſuperiores quoq; affectus, iam è Galeno relatos, uſurpare iubet. Pares leporino uires habent hœdi, agni, hinnuli, dorcadis, capreæ, quam à latitudine cornuum platycerota

dicunt

dicunt, dorci, cerui, uituli, & bubali coagula. Omnia contra aconitum è uino, ut ad ſanguinem concretum ex aceto pota, faciunt. Ariſtoteles coagulo lactis ſubſtantiam eſſe ſcribit.

Iterum de caſeo, è Dioſcoride.

Recens caſeus ſine ſale multum alit, facilius digeritur, corpus auget, aluũ leniter mollit. Differt pro lactis uarietate ex quo conficitur. Elixus, expreſſusq́;, mox aſſus, retinet aluum, prodeſt oculis inflammatis illitus, ſugillatisq́;. Minus nutrit recens et nuper ſale aſperſus, quinimò corpus minuit, ſtomacho inutilis, aluum & inteſtina tentans. Vetuſtior uentrem ſiſtit. Caſei ſerum canibus plurimum alimentũ præſtat. Hippace caſeus equinus eſt, uiroſo odore, multum tamen nutrit, & bubulo quodammodo ſimilis eſt. Sunt qui equinum coagulum hippacen nominauerunt.

Hippocrates maximus medicinæ author, & totius naturæ peritiſsimus, Scytharum inuentum hippacem eſſe ſcripſit, eſſeq́; quod in equino lacte in alueolis ſubacto in fundo ſubſederit, quo gens illa quotidie ueſcatur. Glycyrrhiza, id eſt dulcis radix, ſitim reſtinguit, ſi teneatur in ore. Qua de cauſa Scythæ hac contenti, decem, duodecimq́; dies degunt, & uitam non aliter quàm hippacæ eſu prorogãt. Quod Plinius undecimi uoluminis calce confirmat. Quædam enim exiguo ui-

ctu famem ac ſitim ſedant, conſeruantq́; uires ut buty rum, hippace, glycyrrhizon. Hippacem apud Theo phraſtũ Theodorus equeſtrem uertit, quaſi radix eſſet dulci radici par ingenio ad abigendam ſitim famemq́;. Sed Dioſcoridis Pliniiq́; teſtimonio conſtat hippacen equinum eſſe caſeum, non radicem aut herbam. Nec id prodigioſum uidebitur, qui Plinium audiuerit refe-rentem Zoroaſtrem in deſertis caſeo uixiſſe annis ui-ginti, ita temperato ut uetuſtatem non ſentiret. Plu-tarchus Sympoſiacorũ quarto, memoriæ prodidit con ſimile nonnihil, Soſaſtrũ nullo alio potu cibóue quàm lacte totius uitæ curriculo uictitaſſe. Quapropter in alterutro mendi uix faceſſet ſuſpicio, niſi utrolibet ea-dem uox lectitetur: ſed aliorum ſit hoc iudicium, ſat nobis fuerit huius diuerſitatis obiter hoc in loco com-monuiſſe. Hermolaus tamen una litera diſcernit, ſic ut hippice herbam, hippace caſeum deſignet.

Caſeus à coacto lacte dictus uidetur: nam fit lacte coagulato, hœdino in primis uitulorúmue coagulo. Pri mus id coagulare, & caſeum, ut uolũt, conficere mon ſtrauit Ariſtæus Athenienſis. Τυρὸν Græci uoci-tant, à uerbo τυρέω uel τυρεύω, ideſt conficio, paro, & aliquãdo perturbo. Eadem in uoce paßiua, ut τυ-ροῦσθαι, in caſeum denſari notant. Τυρώδης caſeo-ſum indicat, quod plurimum ſubſtantiæ caſei, minimũ ſeri obtinet. τυρόκνηστις inſtrumentũ iam dictum eſt.

Idem

Idem uero ciuitatis cuiuſdã nomen à muliere quadam appellatæ, quæ prima lac in caſeos ſpiſſauit. Σημαί-νει δὲ καὶ σχῆμά τι ἀκόλαστον. *Caſeale apud Columellam lib. 2. cap. 15. uidetur locũ ſignificare, in quo aut fit, aut ſeruatur caſeus.*

Ex Varrone de re ruſtica.

Est lac omnium rerum, quas cibi cauſa ſumimus, liquentium maximè alibile, & id ouillum, inde caprinum. Quod autem maximè perpurget, eſt equinum, tum aſininum, deinde bubulum, tum caprinum. ſed horum ſunt diſcrimina quædam, & à paſtionibus, & à pecudum natura, & à mulctu. A paſtionibus, quod fit ab ordeo & ſtipula, & omnino arido, & firmo cibo pecude paſta, id alibile: ad perpurgandum, id quod à uiridi paſcuo, et eo magis fluxè ex herba, quæ eadem ipſa ſumpta perpurgare corpora noſtra ſolet. A pecudum natura, quod lac melius eſt à ualentibus, et ab iјs, quæ nondum ueteres ſunt, quàm ſi eſt contrà. A mulgendo, atq; ortu optimũ eſt id, quod neq; emunctum longè abeſt à mulſo, neq; à partu continuo eſt ſumptũ. Ex hoc lacte caſei qui fiunt, maximi cibi ſunt bubuli, & qui difficilimè tranſeant ſumpti. Secundo ouilli: minimi cibi et qui facillimè deijciãtur, caprini. Eſt etiam diſcrimen utrũ caſei molles ac recentes ſint, an aridi & ueteres. Cum molles ſunt, magis alibiles, in corpore, non reſides: ueteres & aridi contra. Ca-

ſeum facere incipiũt à uergilijs uernis exortis ad æſtiuas uergilias. Mulgent uere ad caſeum faciundũ mane, alijs temporibus meridianis horis, tametſi propter loca & pabulum diſparile, non uſquequaq; idem fit. Lactis duobus congijs addunt, coagulum magnitudine oleæ, ut coeat: quod melius leporinum & hœdinum quàm agninum. (Capit autem congius olei libras nouem, uini decem, mellis tredecim, et dimidiam. Sextario nomen quod eum ſexies congius capiat. Videtur & à congio nomen noſtræ menſuræ natum, quam indigetamus ein chopff/Græcè χοῦς dicitur, idem ferè pondus, ſicut & cum quartario noſtro chœnici ueterum. Porrò libram 12. unciarũ accipies. Noſtra enim cui nomen ein pfund à uoce pondo Romana mina potius dicenda eſt q̃ libra, uncias capit 18. media inter minam Romanam quæ 20. conſtat uncijs, & Atticam Aegyptiãq; unciarũ ſedecim, qualis ferè hodie in Germania uſurpatur, nos tantũ duabus uncijs excedimus.)

Parentheſi incluſa uerbis Varronis interſeruimus.

Alij pro coagulo addunt de fici ramo lac, et acetũ, et aſpergũt item alijs aliquot rebus, quod Græci appellant alij ὀπὸν, alij δρακόντιον. Nõ negarim, inquã, ideò apud diuæ Rumiæ ſacellum à paſtoribus ſatam ficum. Ibi enim ſolent ſacrificare lacte pro uino, & pro lactentibus. Mammam enim rumim ſiue rumam ante dicebant, & inde dicuntur ſubrumi agni lactentes. Quin aſpergi ſolẽt ſales, melior foßilis quàm marinus.

Pal-

Palladius de caseo faciendo.

Maio mense caseum coagulabimus syncero lacte, coagulis uel agni, uel hœdi, uel pellicula, quæ solet pullorum uentribus adhærere, uel agrestis cardui floribus, uel lacte ficulno, cui serum debet omne deduci, ut & ponderibus urgeatur. Vbi solidari cœperit, loco opaco ponatur, aut frigido, & pressus subinde adiectis pro acquirenda soliditate ponderibus, trito, ac torrefacto sale debet aspergi, & iam durior uehementius premi. Post aliquot dies solidatæ iam formulæ per crates ita statuantur ne inuicem se contingant. Sit autem loco clauso, & à uentis remoto, ut teneritudinem seruet atq; pinguedinem. Vitia casei sunt, si aut siccus sit, aut fistulosus: quod eueniet, aut si parū prematur, aut sales inimicos accipiat, aut calore solis uratur. In recenti caseo conficiendo aliqui nucleos uirides pineos terunt, atq; ita mysto lacte gelant. Aliqui thymum tritum, & frequenter colatum congelant. Qualemcunq; etiam saporem uelis, efficere poteris, adiecto, quod elegeris, condimento, seu piperis, seu cuiuscunq; pigmenti.

Casei faciendi ratio, authore Columella.

Casei quoq; faciendi non erit omittenda cura utiq; longinquis regionibus, ubi mulctram deuehere non expedit. Is porrò si tenui liquore conficie

tur, quàm celerrimè uendendus est, dum adhuc uiridis succum retinet: Si pingui & opimo, longiorem patitur custodiam, sed lacte fieri debet syncero, & quàm recentissimo. Nam requietum, uel mistum celeriter acorem concipit. Id plerunq; cogitur agni, aut hœdi coagulo, quamuis possit & agrestis cardui flore conduci, et seminibus cneci, nec minus ficulneo lacte, quod emittit arbor, si eius uirentem saucies corticem. Verum optimus caseus est, qui exiguum medicaminis habet. Minimum autem coagulum recipit sinum lactis argentei pondus denarij. Nec dubium quin fici ramulis glaciatus caseus iucundissimè sapiat. Sed mulctra cum est repleta lacte, nō sine tepore aliquo debet esse. Nec tamen admouēda est flammis, ut quibusdam placet, sed haud procul igne constituenda, & confestim cum concreuit, liquor in fiscellas, aut in calathos, uel formas transferendus est. Nam maximè refert primo quoq; tempore serum percolari, & à concreta materia separari. Quam ob causam rustici nec patiuntur quidē sua sponte pigro humore defluere, sed cū paulo solidior caseus factus est, pondera superponunt, quibus exprimatur serum. Deinde ut formis, aut calathis exemptus est, opaco, ac frigido loco, ne possit uitiari, quamuis mundissimis tabulis componitur, aspergitur tritis salibus, ut exudet acidum liquorem. Atq; ubi duratus est, uehementius premitur, ut cōspissetur: et rursus

Sinus, uel sinum, genus est uasis sinuosi, sicut & galeola. Verg. Sinū lactis, & hæc tibi liba Priape quotannis expectare sat est. Denarius idem quod drachma, ein quintli oder settet.

ſus torrido ſale contingitur, rurſusq; ponderibus con denſatur. Hoc cum per dies nouem factum eſt, aqua dulci eluitur, & ſub umbra cratibus in hoc factis, ita ordinatur, ne alter alterũ caſeus contingat, & ut modicè ſiccetur: deinde quo tenior permaneat, clauſo neque uentis obnoxio loco ſtipatur per complura tabulata. Sic neq; fiſtuloſus, neq; ſalſus, neq; aridus prouenit. Quorum uitiorum primum ſolet accidere, ſi parum preſſus: ſecundum, ſi nimio ſale imbutus: tertium, ſi ſole exuſtus eſt. Hoc genus caſei poteſt etiam trans maria permitti. Nam is, qui recens intra paucos dies abſumi debet, leuiore cura conficitur, quippe fiſcellis exemptus, in ſalem muriamq; demittitur, & mox in ſole paulũ ſiccatur. Nõnulli antequam pecus numellis inducant, uirides pineas nuces in mulctram demittunt, & mox ſuper eas emulgent, nec ſeparãt, niſi cũ transmiſerint in formas coactam materiam. Ipſos quidam uirides conterunt nucleos, & lacti permiſcent, atque ita congelant. Sunt qui thymum contritum, cribroq; colatum cum lacte cogant. Similiter, qualiſcunq; uelis, ſaporis efficere poßis, adiecto quod elegeris, condimento. Illa uero notißima eſt ratio faciundi caſei, quẽ dicimus manu preſſum. Nanq; is paulũ gelatus in mulctra, dum eſt tepefactus, reſcinditur, & feruente aqua perfuſus, uel manu figuratur, uel buxeis formis exprimitur. Eſt etiã non ingrati ſaporis muria perdu-

Numellæ ſunt uincula, quibus inſerto capite ceruix tenetur.

ratus, atq; ita maligni ligni, uel culmi fumo col ratus.

Berytius de caseo faciendo apud Constantinum Cæsarem de re rustica, quem doctissimus uir Ianus Cornarius nuper Latinitate donauit. libro 18. cap. 19.

Plæriq; caseos conglutinant, eo quod aliqui succum siue opon, plurimi autẽ ex agricolis pityan, id est coagulũ nominant: præstat hoc ex hœdis: quanquam & sal torrefactus lac coagulet, & fici succus, & teneri ipsius ramuli aut folia, et pili qui in uerticulis cinaræ herbæ enascuntur, qui aliâs inepti sunt ad cibum, & piper, & domesticæ gallinæ pellicula quæ intra uentriculum stercori destinata est, echinus, id est erinaceus ab aspritudine Græcis appellata, ceu cortex quidam pecora cum acerbo pabulo utuntur, præstantius lac reddunt, & multò magis à cytiso. Durat lac ad triduũ, si pridie quàm reponas in uas effusum ac feruefactũ rursus in aliud transfuderis, & ferula aut harundine moueris, donec frigefiat, modicumq; salem insperseris. Tener & mollis diutius manet caseus, cnici semine ex aqua tepida exceptus, aut eodẽ cum melle tepido adiecto. Perdurat integer aqua potabili lotus, & in sole siccatus, si in fictilibus componatur cum thymbra aut thymo, separatis inuicem quantum fieri potest caseis, qui sic componuntur, deinde aceto dulci, aut aceto mulso affuso, donec liquor per omnes

Alter hæc reddita sunt quam apud Cornarium

pro-

progressus superemineat. Quidam caseos in aquam marinam coniectos asseruant. Albus manet caseus in muriam iniectus. Solidior uero & acrior super fumum positus. Videtur autem omnis caseus, si in legumen & maximè cicerculam aut pisum conijciatur, durabilior fieri. Si uero ob uetustatem durus aut amarus sit, in omelysi permadescat. Est autem omelysis farina ex hordeo non torrefacto, deinde in aquam caseus mittatur, & postea qd' in superficie hæret adimatur.

Probatio lactis, an aquam contineat. Ex eodem.

LAc probabis an aquam habeat, iunco acuto immisso & extracto, lacteq; ad unguem instillato. Si enim cito ab ipso defluxerit, aquam ammixtam habet: si uero permanserit in ungue, integrum existit.

Caseus non fit ex utrinq; dentatis. Bubulum caseo fertilius quàm caprinum lac, ex eadem mensura, ut Aristoteles tradit, penè altero tanto. Quæ plures quaternis mammas habent, caseo inutilia: & meliora quæ binas. Caseus infumatus laudabatur à ueteribus: nec hodie contemnitur. Omnis porrò caseus senectute fit salsus, sed in musteum redit saporem aceto è thymo maceratus. Barbaros caseo non usos tradunt, sed in iocundum tamen acorem lac solitos cogere, quod & oxygala uocatum sit, cuius mentionem supra fecimus.

Casei genus saprũ, quasi putrem dicas, faciunt utilem cœliacis. In Plinio legẽdum sit epityrũ, an caprarum in mentione casei libro 11. controuersum diu fuit: Ipse non epityrum (uerba sunt Hermolai Barbari) sed caprarum lego: nõ quia epityrum oliuæ fractæ genus sit, ut quidam putant, quandoquidem oliuæ genus illud pityrum & pityrida, non epityrum uocari constat: Sed illa ratione potius, quod nisi caprarum gregibus sua laus est, in recenti maximè eam augẽte fumo gratiam: & reliqua si legamus, uix stabit sensus, nisi planè quis extorqueat. Præterea cum de bubulo & ouillo caseo disseruisset author, maxime sequens erat, ut de caprino quoq; loqueretur: ne quia sit omnium ferè deterrimus, improbari omnino iudicaretur. Adde quod infumari non alius magnopore caseus quàm caprinus assolet. Nec ferè placet nisi musteus atq; recens.

Quamuis aũt Hermolaus refragari uideatur epityrum oliuæ genus ponentibus, euidens tamen fiet, qui Marcum Catonẽ legerit, epityrum ex oleis cuiuscunque coloris condimentum esse, cum aceto, oleo, coriandro, cymino, fœniculo, ruta, menta. Hoc Varro scripsit edulium Siciliæ, quàm Italiæ frequentius esitari. Mentionem quoq; Plautus epityri fecit. Errant igitur etiam illi qui cibum caseatum interpretantur. Diuersum ab hoc xeriam tyron Pollux uidetur uocasse, Siculum edulium id esse affirmans. Dubitat Hermolaus

an

an placentæ genus hypotyris idem sit cū epityro: Sed longè diuersa esse, constat ex Athenæi uerbis hypotyridas hunc in modum parantis. Mel & lac coniectum expressumq; in fictile mittitur, & cogi coalescereq; sinitur, & in tenuia, si adsint, incernicula subiecto uase mista conijciuntur, ut serū profluat: sin desint, utendum flabellis, quibus ignis uentilatur, nam eorum supplent inopiam. Cum satis uidebitur concreuisse, in argenteū uas transferenda. Haud scio an hæc etiam argyrotryphemata liceret appellari, quæ constat esse lactarium opus. Trans maria caseus Bithynus ferè in gloria erat, Salonites ab oppido appellatus. Gallici sapor medicamenti uim obtinet: nunc à Cisalpina Gallia cōmendantur Placentini maximè. Formaginem Theodorus pro caseo cur dixerit, aut quem autorem secutus ita uerterit, quod Aristoteles trophalida scripsit, nisi quod in Columella forte legit concretum lac in fiscellas aut in calathos, uel formas transferri solitum, non uideo. Aliubi Theodorus idem trophalida colostrum interpretatur, neutrum satis probat, Hermolaus ait. Casei discrimina pulcherrimè Antiphanes poëta reddidit. χλωρόν, id est recentem atq; mollem Latini musteum uocant, qualis in fiscella fertur, ob id fiscellis uocatis, quia inde caseū abliguriunt: ξηρὸν, id est aridum, atq; ut Iulius Pollux interpretatur, macilentum: κοπτόν, id est prædurum: nam &

Formago Gallis caseus est.

copta Rhodia, & copta ficus hinc nomen tulere: ξυ-
στόν, id est tonsilem atq; rasilem: nam & horti sic di-
cuntur: τμητόν, id est scißilem: πηκτὸν, id est coagu
latum colostratumq;. Eum qui acescere incipiat, &
lacte ficulneo coierit, opian uocant. In Creta caseos
quibus lata forma est, sed gracilis, θηλείας, hoc est,
quasi fœminas appellant. Athenæus Latina uoce usus
fumosos caseos appellat. Laus caseo Nemausensi, Le-
suræ, Gabaliciq; pagis. Alpino duobus generibus. Do-
cleati ex Dalmatia. Vatusico ex Centronia. Cebano
è Liguria, & Apennino maximè lactis ouium. Auxi-
mati ex Vmbria. Item Lunensi magnitudine cõspicuo
singulis quandoq; milibus põdo. Item Vestino Crustu
minoq; Acceditio căpo. Siculũ Iulius Pollux meminit
& Aristoteles ex ouillo et caprino mixtũ lacte. Quod
hodieq; fit ubi utriusq; copia habetur. Hũc Athenæus
præferri putat omnibus, utiq; post Achaicum ex op-
pido Tromilia, unde Tromiliscus dicatur, & à Simo
nide Stromilius ex caprino lacte. Extat & Phrigius
apud Aristotelẽ ex equino asininoq; fieri solitus. Ve-
labrenses casei dicti caprini, quod fumo apud Roma-
nos in Velabro condirentur. Prima nobilitas in Italia
caseo datur Parmensi his temporibus, cum olim secun
da Ianis daretur. Si cerebrum mustelæ coagulo ad-
ditum fuerit, neq; à muribus, neq; à uetustate caseos
corrumpi in Plinij cõmentarijs legitur. Audio etiam

Ari folia imposita caseos à fermibus defendere, eius herbæ nomẽ integrum lingua nostra seruatur. Fit quo que caseus, quem Secundarium uocant, ex sero primi casei, lento igne, siue potius tenui flammula, modico tamen lactis addito, tam diu ebulliente, donec ad summũ natauerit, Recoctam Itali paßim uocant, candida est, & quasi spongiosa, nec gustu insuauis, multisq́; herbaceis pulmentis adhibetur. Salita etiamnum uice casei utuntur rustici, semipagani, & tenuioris census, paupertinæq́; conditionis homines in cibarijs.

Allium syluestre retinet odoris sui uirus adeo pertinax, ut pecudum lac, quæ comam eius depauerint, allia suboleat. Et licet in butyrum & caseos coaluerit, non exuit illam odoris grauitatem, præsertim in eo quod uesperi mulgetur. Sed cum in plura genera allium syluestre diuidatur, in primis uirosum est quod in opacis syluis exilit, folio ferè liliaceo, minori, unico ut plurimum, interdum bino, cum caulescit ut florem & semina maturet, quod uernacula lingua Rampseren appellat, flores albi sunt, eodemq́; colore radix, bulbo tenui oblongo, caule dodrantali, semine nigro. Fortaßis hoc ophioscorodon fuerit. Vt aliud quod in aruis sponte nascitur, caninum à nostra gente dictum, ampeloprasum uidetur. Quinetiam hominis allio in cibis usi, maximè crudo, urina fœtet. Ξενοκράτους τυρίον, hoc est Xenocratis caseolus in prouerbium

de cibo qui diutißimè durat, antequam consumatur.

Tradunt enim frugalißimum philosophum Xenocratē sæpenumero obsonia iam rancida abiecisse, neq; rarenter euenisse, ut cum cadum aliquem relinere uellet, iam uinum reperiret in acorem uersum. Iustinus libro 13. Aristeum in Arcadia late regnasse scribit, eumq; primum & apum & mellis usum, & lactis & coaguli hominibus tradidisse.

Melcæ præparatio compendiaria. Paxami.

PRæparatio Melcæ extemporalis & præstantior fiet hoc modo. Nimirum si in fictilia uasa noua acetum acre immiseris, posuerisq; ipsa in calidum cinerem, aut ad lentum ignem, id est ad prunas, & ubi paululum efferbuerit acetum, ut à uasis combibatur, uasa de prunis detraxeris, & in eadem uascula lac miseris, atq; ipsa in arculam aut cistam, aut ubi immota maneant deposueris. Sequenti enim die melcas multo præstantiores habebis, quàm sunt quæ multa arte parantur. Vascula tamen, postquā semel aut iterum ipsis usus fueris, permutabis. Hæc apud Constantinum Cæsarem leguntur in fine lib. 18. de re rustica. Mentionem Melcæ fecit Galenus libro 7. Methodi therapeuticæ ad Eugenianum his uerbis: Vidisti igitur & tu quosdam uno die, uel potius hora frigida potione leuatos, quorū alijs non aquā modo dedi fontanam recentem

centem, ſed etiã quæ niue eſſet refrigerata, uelut Ro=*mæ præparare ſolent, præcalfacientes prius, quã ipſi decoctã appellant.* Cibos *præterea ad eundem modũ refrigeratos identidem me illis permittere uidiſti, in quibus eſt et quam melcam uocant, unus is quoq;* Ro=*mæ laudatorum ciborũ, ueluti etiam aphrogala.* Hæc *Galenus de curatione calidæ uẽtriculi intemperiei: in qua curanda Aegineta quoq; melcam exhibet, & oxygala, & poſcã.* Rurſus *Galenus in libro de cibis boni & mali ſucci* Melcam *uocem eſſe* Romanam *apertè teſtatur, eiuſq́; refrigeratæ cibum mediocrem æſtatis tempore conuenire, quanquam non omnino uſum eius probet.* Apud *Germanos uox melca lactis ſignificationem habet, & ex Græco* ἀμέλγειν *facta uideri poteſt.* Hermolaus *ruſticos butyrum non aliter ferè quàm melcen appellare ſcribit, & eſſe quoſdam quibus melce idem quod oxygala uideatur.* Sed *non idem eſſe ex Aeginetæ loco iam citato patet, quoniam ſimul utrumq; nominatur: aliqua tamen eius ſpecies intelligi poteſt.* Vetus *interpres Galeni loco melcæ* Iuncatam *reddit, ita enim uulgus* Italorũ *uocat lac recens coagulatum, ut formam elegantiorẽ acipiat, iuncis calathisue iunceis incluſum.* Calepinus *iunculos hoc operis lactarij genus appellat, authore nullo citato.* Prius *tamen ibidem iunculos ex opere dulciario cibum interpretatur, qui ad ſimilitudinem iuncorum fi=*

Nero in extrema rerũ deſperatione aquã ex ſubiecta lacuna potaturus hauriens dixit: Et hæc eſt Neronis decocta.

guratus fuerit, quales hodie in opere pistorio uenales conspiciuntur.

Quid aphrogala.

Dicendum ordo postulat aphrogala quid sit, superius in Galeni uerbis pariter cum melca nominatum: sed cum neq; nomen idem, neq; interpretatio eius apud alios authores siue Græcos siue Latinos, quod quidem sciam, extet, agendum nobis coniectura fuerit, ut suspicari, si nō certò interpretari liceat. Igitur in promptu dictante ui nominis aliud nihil accipio, quàm quod idem nomen apud Germanos habet, nempe lac spumosum, quod adeò longis uasis concutitur, ut nihil iam præter spumam appareat, quare in superiori Heluetia in primis hyeme paratur, quoniā spuma tum frigoribus densata diutius perduret, & quo libet uehere liceat, et refrigeratum stomacho sit gratius. Hoc aliqui uocant niuem, quod ipsam specie sua repræsentet & qualitate gelida. Quanquam alibi etiam aliâs parent. Si quis tamen solam lactis ceu spumam superstantem intelligat, nihil impedio, parum enim refert concussámne an sine concußione spumam actu frigidam calido uentriculo propines: mihi uero magis arridet concussa, utpote gratior, et minus pinguitudinis continens. Porrò γραῦς & ἐπίπαγος *significant crustulā illā quæ in lacte, aut alio pingui liquore in su-*

perficie

perficie concrescit, dum coquitur, et extantē spumam, nimirum à colore cano. Hinc iocus extat in anum quæ ollam capite ferebat in Pluto Comœdia Aristophanis: καὶ μὴν πολὺ τῶν ἄλλων χυτρῶν τἀναντία αὗται ποιοῦσι, ταῖς μὲν ἄλλαις γὰρ χύτραις ἡ γραῦς ἔπεστ᾽ ἀνωτάτω, ταύτης δὲ νῦν τῆς γραὸς, ἐπιπολῆς ἔνεισιν αἱ χύτραι. Hoc est,

A cæteris quàm plurimum istæ differunt
Ollis, uidere in cæteris enim licet
Anum supra ollas, hîc modo contrario
Nouoq; uideas, quòd sit olla super anum.

γραῦς enim & anum mulierem, & oleosam in iusculis lacteq; superficiem indicat: præterea lineā illam in littore aut ripa, quam spuma describit. Pueri nostri floccos niuium cadentes anus esse clamitant. Omnibus occasionem metaphoræ dedit canicies.

De uarijs operibus lactarijs.

Ἐλεσμα uel ὄψον διὰ γάλακτος Græci lactarium opus uocant. τρόφαλίδα alij oblongum caseū exponunt, alij rotam casei Siculi: cum enim pecoribus abundet Sicilia, optimū & pulcherrimum caseum parat. Melicratum antiqui mellis & lactis mi scelam nominârūt: posteriores autem Homero ad nos usq; aquam mulsam, id est mel aquæ mixtū. Μελίκακε dandi casu explicari inuenio pro cibario è caseo. Dia

butyru apud Oribasium legi, si bene memini: intelligitur pharmacū, aut eclegma, id est illinctus butyro et melle constans utilis anaphoricis, qui difficulter excreant, maturat et coquit pituitam in pectore. Oportet autem paulatim sub lingua liquescat, ut hypoglottides, arteriacæ, & eligmata omnia. Nostri in ciborū delicijs habent. Lacti autem potius mel calaminum id est sachar admiscent, ut lautius melle, minusq; fastidiosum. Quod in plærisq; nostrum seculum obseruat, & meo quidem iudicio rectè facit, cum mel optimum non facile sit inuenire. Sachar uero laudat Galenus quoq; libro 8. Methodi medendi inter detergentia quæ febribus conueniunt, medio loco inter mulsam & oxymeli, id est acetum mulsum reponens. Plinij temporibus medicinæ duntaxat usui accōmodabatur, nūc tam uulgare, adeoq; gratum est, ut prouerbiale sit nullum ferculū corrumpi sachare. Sed reuertor ad institutum. Lac sachare conditum augere corporis habitum, & genituram fertur. Conditur & sachare melca siue lac nuper coagulatum unà cum butyro, qui cibus uarijs flosculis infixis coronatus conuiuijs introfertur. Maij mensis edulium uocāt, quod eo tempore maximè fiat, uerna pabuli suauitate in lac et butyrum redundante.

Coqui opus quoddam tanquam ex lacte fingunt: Oryzam bene tritam cum amygdalino lacte (de quo supra) coquunt ad spißitudinem: effusum deinde refrigera

frigeratumq́; in tomos secant, tum recens amygdalinū lac affundunt, & amygdalas auro, alióue pigmento coloratas immittunt. Lautiores auri uel argenti folia aqua mulsa madefacta inijciunt, & goßipio sicubi nō bene inhæret, comprimunt, ut superficies plana sit. Manibus tangi non debent, & si opus sit forficibus ligneis eleuari. Lac cœruleum si facere uolueris, amygdalinum cum cyani floris succo para, loco aquæ. Huic deinde oryzam, aut far incoquere licebit. Aliud cibarium ex amygdalis lac coagulatum referēs. Amygdala tusa per setaceum transferes cum aqua, deinde calfacies ad ignem semper agitando rude, miscebisq́; ius piscium, siue de pedibus uitulinis aut ouinis gelatum, ac utêris frigefacto. Caseus ex amygdalino lacte. Amygdalinum lac ouis temperato, salitum decoquito, & si libet crocum adijce, aut alia quælibet aromata. Iam densatum igne cochleari diligenter permiscebis, & impones setaceo, ut quod liquidius est defluat, tandem sacharatum conuiuis appones. Catatyron condimenti nomen est è caseo apud Athenæum.

Cyanꝰ flos blaw korn-blůmen.

NB

De hoc & sequēti mentio fiet etiā inferius ex Platina.

NB

Quæ deinceps sequuntur edulia numero nouem, ex M. Catone descripta sunt. Libum hoc modo facito, casei pondo II. in mortario bene disterat: ubi bene detriuerit, farinæ siligineæ libram, aut si uoles tenerius esse, selibram siliginis solum eodem indito, permiscetoq́; cum caseo bene, ouum I. addito, & unà bene

permiſceto. Inde panē facito. Folia ſubdito, in foco ca lido ſub teſtu coquito leniter. Placentam ſic facito. Farinæ ſiligineæ libras II. alicam in aquam infundito: ubi bene mollis erit, in mortarium purum indito, ſiccatoq; bene. Deinde manibus depſito: ubi bene ſubactū erit, farinæ lib. IIII. paulatim addito, id utrunq; tracta facito. In qualo, ubi areſcant, cōponito: ubi arebunt cōponito puriter, tū facies in ſingula tracta. Vbi depſueris, panno oleo uncto tangito, & circūtergito, ungitoq; ubi tracta erūt: focū, ubi ea coquas, calefacito bene, et teſtū. Poſtea farinæ lib. II. cōſpergito, con depſitoq;. Inde facito ſolū tenue caſei ouilis P. XIII. ne acidum ſiet, & bene recens in aquam ter indito, ibi macerato, aquam ter mutato. Inde eximito, ſiccatoq; bene paulatim manibus, ſiccum bene in mortariū imponito. Vbi omnem caſeum bene ſiccaueris, in mortarium purū manibus condepſito, comminuitoq; quàm maximè. Deinde cribrum farinarium purum ſumito, caſeumq; per cribrum facito tranſeat in mortarium. Poſtea indito mellis boni P. IIII. S. id unà bene commiſceto cum caſeo. Poſtea in tabula pura, quæ pateat pedem I. ibi balteum ponito, foliaq; laurea uncta ſupponito, placentam fingito. Tracta ſingula in totum ſolum primū ponito, deinde de mortario tracta linito, tracta addito ſingulatim, item linito uſq; adeo, donec omnem caſeum cum melle abuſus eris. In ſummum tra

cta

cta singula indito, postea solum contrahito, ornatoq; focum de iunipero, temperatoq;. Tūc placentam imponito, texto caldo operito, pruna insuper, & circū operito. Videto, ut bene, et ociosè percoquas, aperito, dum inspicias bis aut ter: ubi cocta erit, eximito, & melle ungito: hæc erit placenta semodialis.

Spiram sic facito: quantum uoles pro ratione, ita uti placenta fit, eadem omnia facito, nisi sic alio modo fingito in solo tracta, cum melle oblinito bene. Inde tanquam restim tractes facito, ita imponito in solo, de implicis completo bene arctè. Cætera omnia quasi placentam facias, facito, coquitoq;. Scriblitam sic facito. In balteo tractes caseo, ad eundem modum facito, uti placentam sine melle, coquitoq;. Globulos sic facito. Caseum cum alica ad eundem modum misceto: Inde quantos uoles facere facito, in ahenum caldum unguen indito. Singulos aut binos coquito, uersatoq; crebro duabus rudibus, coctos eximito. Eos melle ungito, papauere infriato, ita ponito. Enchytum sic ad eundem modū facito, uti globulos, nisi calicem pertusum cauum habeat: ita in unguen caldum fundito: hoc in restim quasi spiram facito: idq; duabus rudibus uersato, perfrigitoq;. Item ungito, coleratoq;, caldum ne nimium, id cum melle, aut cum mulso apponito.

Spiram funi nautico in orbem conuoluto similem esse aiunt.

Fortasse sūt quos Syracusani epicyclios uocabant.

Erneum tanquam placentam facito, eadem omnia indito, quæ in placentam, & permisceto in alueo. In-

dito in hirneam fictilem, eã demittito in aulam æneam aquæ calidæ plenã. Ita coquito ad ignem: ubi coctum erit, hirneam cõfringito, ita ponito. Sauillum hoc modo facito. Farinæ selibram, casei pondo II. S. unà cõmisceto quasi libũ, mellis P. S. & ouum. Catinum fictile oleo ungito. Vbi bene omnia commiscueris, in catinum indito. Catinũ texto operito: uideto ut bene percoquas medium, ubi altißimũ est: ubi coctum erit, catinum eximito, melle ungito: papauere infriato, sub textum subde paulisper, postea eximito: ita pone cum catino, & lingulis. Pultem Punicam sic coquito. Libram alicæ in aquam indito, facito ut bene madeat. Id infundito in alueum purum, eò casei recentis P. III. mellis P. S. ouum unum, omnia unà bene permisceto. Insipito in aulam nouam. Huc usq; M. Cato.

Athenæus subityllum nominat.

Empeptas triticeus panis est cauus, crepidæ nõ dissimilis, in cuius uentrem caseariæ placentulæ ut in thecam condi solebant. Nanos placentaceus panis est, caseo & oleo constans. A caseo & usu cribri tyrocoscina dicuntur, quæ sic parabis. Pressum bene caseum in uas mittito, & per æreum cribrum superpositum cernito, cum offerendi tempus aderit satis mellis superponito. ἄρτος ἁπαλὸς, id est panis tener apud Athenæũ, è lacte modico, oleo, & sale fit. Oportet autem materiam esse mollem. Hic & Capadocius à loco dicitur, ubi plurimum paratur. Syri Lachman uocant,

uocant, apud quos optimus habetur, esturq́; calidissimus. Streptitius panis apud eundem lacte pauco excipitur, cũ pipere, & oleo modico, uel adipe. Artolaganon quoq; apud Athenæum eisdem constat, sed additur parum uini. Cubi Athenæo quadrati sunt panes, anetho, oleo, caseoq́; conditi. Idem author panem quendã τυρῶντα, quasi caseosum uocari scribit, qualis autem sit silentio prætermittit. Alibi de placenta dicit apud Græcos πλακόεις πλακοῦς adiectiuam esse uocem, ut subintelligatur ἄρτος, id est panis: quemadmodum in σησαμόεις σησαμοῦς, & τυρόεις τυροῦς. Stætitas ex adipe, melle, sesamo, caseoq́; fit. Nanus est placentaceus panis è caseo, ac oleo. Choria, sunt cum lacte melleq́; edulia: ut hypotyrides. Phthoëm ita fingunt. Pressus caseus teritur, & æneo cribro colatur, deim mel & siliginis hemina in unum subacta coguntur. Præterea fiunt ex caseo placentæ, scirbætissus, bitullus, lucolli, argyrotryphemata, libi, circi siue circuli, æxaphæ, crustoplacûntes, oryzitæ. Deinceps in Gallijs uulgares placentas, quæ quidem lacte caseóue constant ex Ruellio proponemus. Vulgatissimũ igitur apud Gallos bellariũ fingitur è polline uel simila cum lacte, ouis & butyro subacta, conspersis ueteris casei micis: hoc in circinatæ rotunditatis pastillum colligitur, et furno mandatur excoquendũ. Hoc quod uentris modo iuxta

umbilicum intumescat, Gallico sermone gaster, uel ga stellus nominatur. Ex eisdem omnibus iam dictis coactam offam pistores in tenuißimas lamellas digerũt, et aliquo pingui, uel potius butyro ne membranæ coalescant, interiecto, craßiuscula omnes inuoluũt crustula, figura & rotunditate superioris seruata. Vbique in Gallia gaster foliatus dicitur, quod uelut instratis chartarũ folijs altera continuo super alterã insidente quandam librariam exhibeat imaginem. Neutrum tamen Cretensem gastrim esse cõstat, cum ratio parãdi longè uaria sit. Matronæ placentam cum feriantur conficiunt triangularẽ, ex simila cum ouis, lacte & butyro in panificium subacta, capaci intus uentre, quem per dehiscentem rimulam uetere complent caseo, et furno dum eliquescat, & torreatur caseus, excoquunt: ruræ Galliæ gonarias uel goieras ab angulis fortaßis appellant. Eæ non multũ dißidere uidentur, ab ijs quas empeptas suprà diximus appellari, cũ caua sint panificia, quorum hiantes uteros casearijs implent placentulis: empeptæ forsan dictæ, quod intestinã desyderent coctionem. Consimile omnino genus tenent, quæ à calceari figura uulgus Gallicũ calceolos uel calscones appellat, quorum uentris sinus caseo, polline ex aqua uel lacte subacto refercitur, id quod etiam placentulæ genus existimatur. Ruri tamen cõplures dissectis (uiliore fartura cõtenti) frustatim pomis ex fœniculi semine

mine complent. Sunt qui capacitatem hanc cribrato tenuiter caseo solũ offerciant, quæ tyrocoscina Græcè dici possent, à caseo & usu cribri donato nomine.

Aliæ etiam circinata rotunditate finguntur ex consimili materia interiecto uetere caseo creto: aut in taleolas dissecto: Galli uulgò ratones uocant, quod lienis farti modo tumeant. Hoc enim uiscus raten nominant: quod ubi humore multo turget, in rotunditatem ferè contrahitur: splenia forsitan Græcis dicta, de quibus tantum legi ea esse colore candido. Libi tamen circi genus esse creduntur, qui ex farina, aqua & caseo fiebant fuso æqualiter circuitu. Sequuntur popelini in Gallia uocati, quasi popinales dicas. Fiunt ex polline, lacte, ouorum luteis subacto: quæ in circulares offas conglomeratæ dantur furno igne flagranti, ut exterior pars in crustam occallescat, interna in rimas & cauernulas debiscat: quæ postmodũ superiore crusta in orbem circuitúmue adempta, butyro recenti & insulso abunde satiantur: & ubi totum ebiberũt nouo imbutæ, reposita crusta, molliusculo igne coquuntur, & ita placentæ butyro saturatæ, uel ut potius dicam ebriæ, mensis offerũtur. E consimili panificio in latiores capatioresq; circulos explanatè fingũt, marginulis obsepientes, ne qui induntur liquores efflxant, arcente ambitu. Capacitatem caseo uel recenti uel uetusto cum momento butyri complent margine tenus,

interdum colostro, nonnunquam tritis nucibus amygdalis: aliquando tritis pomis, prunis, uuis quoq; immaturis inferciunt, sed tam concinnè, ut persæpe pars capacitatis una caseo, altera colostro, tertia prunis aut pomis dignoscatur oppleri, semper tamen inspersa sacchari copia, ut fructuum dometur acrimonia, simul ut à lacte cita uindicetur corruptio. Galliæ uulgus sua lingua gauritem & gaurulam nuncupant, quasi escharitem extritis aliquot literis, siue placentæ siue potius panis genus. Pinsita rectè farina ueteris casei frusta conuoluunt, & candentibus igne subiecto grandibus ferramentis, in fauorum speciem internè concauatis, quæ longis manubrijs cancellatim cohærentibus clauo cõmittuntur, ut poßint premi: quod inditũ ubi coctum est ab igni demitur fauaceam referens imaginem. Magno in usu habentur, qui bunij nomine secundis mensis Gallorum circumferuntur, quod forsitan in napi modũ intumescant: ij Latinis globuli mea opinione dicuntur, & Syracusanis epicyclij. Fiunt è similagine, liquoribus ouorum & lacte resoluta, & tantisper subacta dum cõcrementum retulerint, ut aliorum quæ indi aut inuolui libitũ sit, tenax hærensq; præhendat. Nam & caseus qui uetustatem sentit, pomorum frusta, uuæ passæ, fici, & plæriq; fructus, qui communi sunt usu edendo, hoc lentore conuoluuntur, & in sartaginem uel patinam, quæ feruenti oleo uel

butyro

butyro axungiáue recenti deflagret, demittuntur, & inibi friguntur abunde, et ueruculo ab igni demuntur, suspensa dum quicquid ebiberint olei uel pinguis remiserint. Ea omnia taganitis referenda putauerim, quæ à patellis & sartagine nomenclaturam deduxerunt: ea bullis quibusdam ab igne citatis extuberant. Adferēdū iam aliquid ex Platina Cremonēsi coquo scientißimo. Igitur EDVLIVM ROMANVM ita parare docet: Farinā purißimā cum aqua subactā in tabulam extēdito, ut fit, cylindro. Inde extractā ad latitudinem unius digituli cōcidito. Vitam dices, adeò longa est: in iure pingui ac cōtinuo feruenti coqui debet. At si in aqua pro tēpore coqui oportuerit, butyrū & salem indito. Coctum in patinam cum caseo, butyro, saccharo, & aromatibus dulcibus transferri debet. FVMENTINVM eodem ferè modo fit, sed aliquanto grossius, magisq; minutim conciditur: conditura eadē quæ superior. Torta alba. Librā ac semissem optimi casei recentis, præsertim minutatim cōcisam bene tundito. Tunsæ ouorū albamenta 12. aut 15. selibram sacchari, semiunciā gingiberis albi, selibram liquaminis porcini, totidem butyri recētis, lactis quantū sat erit, admisceto. Vbi crustam, subtilē admodū, in textu collocaueris, hæc omnia indito, ad focū posita lento igne decoquito. Super, ut coloratior fiat, carbones in operculum ponito, coctæ ac ex textu exemptæ, saccha-

rum tritũ cum aqua rosacea insperges. Alit hæc multum, tarde concoquitur, hepar concalefacit, obstruit, calculum generat, oculis ac neruis obest. Torta Bononiensis. Tantum pinguis casei, quantũ in alba posui concides ac conteres. Trito, betas, apium, amaracum, lotum concisum, oua quatuor bene disfracta, tunsum piper, parũ croci, multum liquaminis, aut butyri recentis addes, miscebisq́; manibus, ut unum propé corpus fiant. Hãc item in textũ subcrustatũ ad focum pones. Semicoctæ, quò coloratior uideatur, ouũ cum croco disfractũ suffundes. Cocta putato, ubi superiorem crustulam leuauerit. Hæc & superiore deterior est.

Offella. Casei Parmensis non nimium duri parum, tantundem recentis teres. Duo ouorum albamenta agitabis, passulas integras, cinnami, gingiberis, croci modicum ammiscebis, inuoluesq́; farinæ subactæ, & bene extenuatæ, ad eam quam uoles magnitudinem, in furno deinde non nimium coques. Ita enim gratiores sunt, parum tamen alunt, tardè concoquuntur, obstruunt, calculos creant. Caseus frictus. Tessellas casei pinguis, nec planè ueteris, nec planè noui, in patella ad id apta cum butyro aut liquamine suffrigito.

Vbi tenella esse incipient, uoluito, ac statim eximito, saccharo & cinnamo aspergendæ sunt, & calidæ adhuc edendæ. ALITER, Buccellas panis bene utrinq; tostas, in patellam per ordinem collocato, tes-

sellasq́;

fellasq; casei tanquam in tabulatum extendito. Ad focum positam, textu operito. Liquefactum caseum saccharo, cinnamo, gingibere, aspergito, atq; statim edito, si esse malam rem uis. Difficillimè enim concoquitur, & malè alit, obstructiones & lapidem gignit.

Rapum armatum. Voluere qui gulam uallatam habent, id rapum armatum dici, quod caseo tanquã lorica & thorace inuoluitur: quasi eorum barathra ingressura, nequaquam sine armis tuta uideantur. Verum quid prodest? quod ad tutelam inuentum est, id totum ad perniciem raporũ uertitur. Eum malint gulosi, tanquam fortissimi in popinis athletæ, armatum hostem quàm inermem deuorare. Rapam uel elixam, uel sub cinere coctam, in tessellas concides. Idem etiam facies de caseo subrecenti & pingui. Subtiliores tamẽ hæ sint, quàm quæ ex rapis. In patellam butyro aut liquamine unctam, primum tabulatum ex caseo facies, secundum ex rapis, & sic deinceps, aromatũ aliquid aut butyri continuo infundẽdo. Cito hoc pulmentum coquitur, cito etiam edendum est. Sed cum sit perniciosum, uoracissimo Domitiano apponatur. Frictellæ ex sambuco. Caseo trito tum ueteri, tum recenti, farinæ parum ouorum albamenta quædam, lactis aliquid, sacchari plusculum addes: & simul in eodem mortario conteres. Tritis è mortario & in catinum translatis, flores sambuci integros superasperges

& miſcebis. Hanc cõdituram, aut manu aut cochleari aut aliqua alia forma in patellam inditã, ubi optimum liquamen, uel butyrũ, uel oleum ferueat, coquito. Calidæ edantur neceſſe eſt. Ex compoſitione quid proſit obſitúe deprehendes. Frictella ex albamento ouorũ, polline, & caſeo recenti. Obſeruabis ea omnia, quæ paululo ante dixi, excepto lacte, & flore ſambuci. Hoc & ſuperiori inſalubrius. Frictella ex cõcreto lacte. Lac concretum per denſum ſetaceum tranſeat facito. Serũ quod exprimetur cum farina, albamento ouorum, ſaccharo, aqua roſacea permiſceto. Mixta, cochleari paulatim in patellam ex liquamine, aut butyro feruentem, indito. Lædunt hæ neruos & oculos.

Eſitium Siculum. Farinã albam, ac bene excretam cum albore oui, aqua roſacea, ac communi bene ſubigito. Subacta in paſtillos in modum paleæ ſubtiles, ſemiſſemq; oblongos extẽdito. Hinc ſtylo ferreo admodum tenui excauato. Inde ferrum extrahens uacuum relinques. Deſiccata ad ſolem huiuſcemodi eſitia, annos duos ac tres durabunt. Maxime uero ſi menſis Auguſti luna fuerint pinſita. In iure pingui decocta, ac in patinas fuſa, trito caſeo, butyro nouo ac recenti, aromatibus dulcibus aſpergi debent. Hoc eſitium duarum horarum cocturam requirit. In uermiculos. Farinam eo modo quo ſuperiorem ſubigito, ſubactam in fruſta digitis reſcindito, uermiculos dices.

dices. Ad ſolem deinde ponito, ut ſint bene ſicci, biennio et eo amplius durabunt. Coctos per horam in iure pingui, patinæq; inditos, caſeo trito & aromamatibus condito. At ſi dies ieiunij fuerit, cum ſucco amygdalino ac lacte caprino coques: uerũ quia lac nõ tantum cocturæ requirit, facito prius aliquamulum in aqua ebulliãt, deinde lac ipſum addito. Coctos ſacchara inſpergere memento. Eadem omniũ ex farina eſitiorum coctura eſt, croco coloratiores fiant, niſi in lacte decocti fuerint. Concretum amygdalinũ in ieiunio. Amygdalas bene tunſas, ſacchari uncias duas, & aquæ roſaceæ tantundem addes. Infundes item ex lyco aut tinca parũ iuris: ne nimiũ ſit ſalitum caueto. Tranſmittes hæc omnia per ſetaceum in patinam, ſineſq; per noctem quieſcere, mane concretũ ut lac reperies. Inuolui item, ſi uoles, carice & frondibus poterit, atq; inde in patinas tranſferri. Sacccharo ſuffundere, & anneſo condire memento. Parum hoc alit ſtomachum, & pectus lenit, hepar iuuat, genituram auget, & ardorẽ urinæ ſedat. Recocta ficta. Libram amygdalarum bene tunſam, ſacchari uncias quatuor, aquæ roſaceæ unciam unam, medium cyathum ex ante dictis piſcibus, in unum miſcebis, mixta in formulam per ſetaceum tranſmittes. In loco frigido per noctem aſſeruari debet, ſequenti die in patinis aut pinacibus conuiuis appones. Recoctam dices. Butyrum fictũ.

Libram amygdalarũ tunsarũ cum medio cyatho aquæ rosaceæ dissolues, ac per setaceum densum trãsmittes: ut autem melius constringatur, aut parum farinæ ex amylo, aut dimidiũ cyathum iuris ex lyco addes. Sacchari item uncias quatuor, & parum croci, ut coloratius fiat, requirit. Hæc omnia in uas ad id aptum nocte indes, mane si in loco humido resederit, concretum inuenies. A superioribus nil differt. Hoc Germanicus noster negat esse suaue, quia non ungit. Hactenus Platinæ Cremonensis opera lactaria scripsimus. Galenus in libro de cibis boni & mali succi. Quæ ex lacte & caseo placenta conficitur, craßi succi alimoniam præstat, proptereaq; iocinoris meatus obstruit. Eadem ratione quæ ex similagine & lacte, aut quæ lagani uel rhyematis quicquam accipit, tum quæ ex musto et similagine, uel omnino ex triticea farina conficiuntur, praui succi omnia sunt. Quinetiã ipsa per se lagana, rhyemataq; & bellaria omnia, quæ ex tritico confecta sunt, & fermentatione carent, ac tum potißimum ubi nõnihil casei in se habent, succi sunt craßioris. Sed mea quidem sententia, quæ à nobis modo lagana, ac rhyemata appellantur, ueteres communi appellatione itria dixere.

De his quæ lactis ubertatem faciunt.

QVinquefolium herba lac augmentat capris ante potũ exhibita. Item dictamnus uentribus

bus ipsarũ appensa, aut lac. Cytisus in pabulo pecora lacte replet. Quamplurimũ igitur ipsum in agro esse maximè refert, qđ gallinis, apibus, capris, bubus quoq; & omni generi pecudum utilißimus est, quod ex eo cito pinguescit, & lactis plurimũ præbet ouibus: tum etiã quod octo mensibus uiridi eo pabulo uti, & postea arido poßis. Mulieres quidẽ si lactis inopia premuntur, cytisum aridum in aqua macerari oportet, et cum nocte tota permaduerit, postero die expreßi succi ternas heminas permisceri modico uino, atq; ita potandum dari, sic & ipsæ ualebunt, & pueri abundantia lactis confirmabuntur. Galenus folia cytisi discutiendi facultate prædita scribit, unà cum tepida quadam humiditate, sicut & maluæ. Non igitur mirum si lac augeat, nam maluæ quoq; cum radicibus suis decoctæ ius lac fœminis proritat. Anemonæ caules & folia cum ptisana cocta lactis abundantiam in cibo faciunt. Circææ semen in sorbitione sumptum lac prouocat. Vitis albæ succus cum tritici decocto potus lactis abundantiam facit. Satiua lactuca lac promouet. Melanthij semen pluribus diebus potũ, menses, urinam, et lac citat. Fœniculi herbæ cibus, & semen cum ptisana decoctum copiã lactis efficiunt. Echion herba cum uino, alidue sorbitione lac augmentat. Halimi radix lactis parit ubertatem. Mouet lac siccati anethi comæ, & seminis decoctum. Ocimum herba locupletat lac.

Semen agni, id est uiticis lacteum succū ciet, mensesq; trahit in uino potum, quantum est denarij pondus. Sonchi succus in sorbitione datus lac exuberare præstat. Cicer copiosum lac gignit. Nutrici lac imminutum si fuerit, sorbitionibus, & pleniori uictu sustentanda est, uinum dulce potui dabitur: pectus & mamillas perfricare oportet, quibusdā cucurbitula quoq; defixa abunde præstitit. Medicamenta uero & si lacti generando proficere quidem aliquid sciam, non tamen frequenter ipsis uti præceperim, ut quæ uiolentius consumant. Hîc Aegineta eadem recenset ad lac augendum, quæ nos superius ex Dioscoride, pastinacæ tamen radicem atq; semen addit. Locus est lib.1. ca.4.

Galenus libro quinto de simplicibus medicamentis, lactis genitricem facultatem his uerbis explicat.

Communio quædam est ac similitudo facultatum effectuumq; promouentiū aut sistentium & menses, & lac, atq; semen genitale: quibus etiam adiacent urinas mouentia, & tußicularia medicamenta, omnia scilicet attenuandi ui donata. Efficiunt autem lac & genituram, quædam ut medicamenta, quæ pituitosum humorem ita calefaciūt ut in sanguinis naturam abeat. Quædam ut alimenta, ex totius substantiæ affinitate, præsertim si boni succi & mediocriter humida fuerint, tepidaq; caliditate prædita, uelut & ipsum

ipsum lac est. Siquidem sanguis in animali moderatum habet calorem, nimium bilis flaua, ut pituita frigiditatem nimiam. Lac autem inter sanguinem & pituitam mediũ caloris gradũ obtinuit, non tamen ex æquo utrinq; distantem, longius enim à pituita, propius est sanguinem. Itaq; si lac in mamillis defecerit, sanguinẽ consyderabis, qui nimirũ, aut paucior, aut prauior inuenietur. Ille uictus uniuersa ratione humectante calorificaq; indiget: Hic, si biliosus fuerit, purgari prius, inde uictu, qualis etiam alter opus habet. At si pituitosus, medicamina quidem calida, siue primi, siue secundi ordinis, nõ tamen siccantia postulat. Præferenda quæ non solum pharmaca sunt, sed alimenta simul, uerbi gratia: eruca, fœniculum, anethum. Accipio autem & ipsas herbas uirentes adhuc humidasq;, arida enim tum siccant, tum ultra quàm oportet calfaciunt. Sunt huius generis quoq; smyrnium, apium, lauer, polium, nempe uirides antequam arescant. Quoniã exiccantia omnem sanguinis humiditatẽ depasta, densant, pariterq; minuunt ipsum: quod si calida fuerint, etiã supercalfaciunt: si frigida, nimiũ refrigerant. Requiritur aũt moderatus calor in sanguine absq; craßitie, ut lac generare queat. Quare quæ talia sunt, ut iam diximus, citius extinguunt lac, quàm gignunt. At quæ ita calfaciunt, ut ab initio dictum est, neq; euidenter ullo modo exiccant, uim habere lactis genitricem non

immerito assertum est. Sed hæc numero pauca sunt, cum non facile sit, qualem desyderamus inuenire temperiem: Infinita autẽ ea ferè, quæ lacti officiunt. Nam quæcunq; plus iusto caloris, aut siccitatis, aut frigoris obtinent, ea uel qualitate nocendo, uel tota substantia lac imminuendo, generationem ipsius impediunt. Hæc quidem doctißimus Galenus scripta reliquit.

Iecur anseris proceres gulæ saporis bonitate commendant. Fartilibus crescit mira amplitudine, et quod mirabilius est, exemptum quoq; lacte & mulso augetur. Martialis:

> Aspice quàm tumeat magno iecur ansere maius,
> Miratus dices, hoc rogo creuit ubi?

Quis primus tantum bonum inuenerit Scipióne, an Metellus uiri consulares, an M. Seßius eadem ætate eques Romanus, in quæstione est. Auium una uespertilio lac habet, lactatq; pullos. Hinc ænigma Germanicis metris usurpatur hoc sensu.

Sunt anapestici dimetri

> Auis est quædam sine lingua,
> Vberibus alit altera pullos,
> Tertia lætitiam nescit,
> Quarta caret sanguineo succo,
> Fructu uescitur ultima trimo.
> Griphum solue, & Phœbus eris mihi.

Sunt autem hæ aues Ciconia, Vespertilio, Noctua, Apis, & quæ baccis iuniperi pascitur, inde nominata

Germa

Germanis, quam aliqui turdorum generi adnumerant. Nõ mirum uero uespertilionem lac habere, cum etiam inter Græcorum griphos auis non auis, & nostra lingua uolucris mus appelletur. Hæc in præsentia habui Auiene charißime, quæ ex tempore ad te darem de lactis argumento, ex authoribus antiquis & recentioribus primæ notæ uiris magna ex parte descripta, qui sunt: Hippocrates Cous, Galenus Pergamenus, Nicander Colophonius, Dioscorides Anazarbeus, Aëtius Antiochenus, Paulus Aegineta, Athenæus, Iulius Pollux, C. Plinius Secundus Veronensis, L. Iunius Moderatus Columella, M. Cato, M. Terentius Varro, Palladius, Costantinus Cæsar, cui Geoponicorũ libri Græci ascribuntur, Homerus, Vergilius, Martialis. E recentioribus, Hermolaus Barbarus, Calepinus, Perottus, Ianus Cornarius, Marcellus Vergilius, & forsitan alij nonnulli. Potuissem adhuc multò copiosius cum aliunde, tum ex medicis hæc omnia tractare, quod fortaßis aliàs fiet, præsertim si quid apud uos harũ rerum peritißimos artifices addiscere licuerit tã in herbaria q̃ in lactaria disciplina. Siquidẽ caseus uester Glaronensis aliquot efficacißimis herbis conditur, quod liquidò color herbaceus, odor medicatus & sapor cũ acrimonia quadam gratus, ostendunt. Quare merito eius ramenta iusculis adijciuntur, utpote saluberrima etiam puerperarum.

Non miror, quod nuper accepi Basileæ ex D. Osualdo Myconio sacrarũ concionũ antistite doctißimo, præceptore meo, Glaroni apud uos locũ esse cuius incolæ gelidißimam niualem aquam bibant absq; omni noxa, si modo hoc xysto caseo utantur, aliter incommodum sentire. In compositionẽ enim ipsius calorificæ herbæ recipiuntur, de quarum numero est, ut audio, nobilis illa astrantia, quam alij ostrutium, imperatoriam, & magistrantiam nominant, uernacula lingua astrentz/ & meisterwurtz/ quasi omnium radicũ magistram & reginam apelles. Radix est digitali crassamento, transuersa repens, odorata, acris, amara, foris nigra, intus albicat, succo prægnãs quali panaces, caulis aliquãdo ad cubiti mensurã attollitur, in quo folia smyrnij quod uulgo ligusticum dicitur, tenuiora, latiora serrata, in circuitu ferè terna, supra quæ umbella floribus albis, semen anethi ferè. Prouenit in summis montibus, & petrosis. Transplantatur etiam in hortos. Siue laser hãc Gallicum dicas, ut Ruellius Angelicam, cuius hæc ferè species uideri potest, ita ut sexu tantum aliqui discernant, nam et laseris duo referuntur genera: siue orcoselinon, siue petroselinum Macedonicũ, haud multum retulerit. Mihi ad postremũ animus inclinat, cuius argumenta plura sunt. Primo, à nomine, quia ueteres Estreaticum nuncupabant. Secundo, à natalibus, in præruptis enim montium & petrosis, quamuis

quamuis & in pratis mõtanis exilit. Tertio, à ſapore, quem inter omnia apiorum genera acerrimum amariſſimumq́; habet: ita ut Galenus uniuerſam eius amaritie infici ſcribat. Et ἀντιβαλλομένων Galeno aſcriptorum author in abſentis Gentianæ uicem petroſelinum conijcit, ſicut & Helenium, licet id acrimonia & amaritudine aſtrentiæ noſtræ cedat. Quarto, ab odore, eſt enim odoratum admodũ, ac idem ἀντιβαλλομένων ſcriptor apium aromaticum, ipſum uocat. Quinto, à figura, quam folijs & umbella quodãmodo ſimilem apijs habet. Ab effectibus, qui eidem omnes quos ueteres deſcripſerunt & præterea multò plures à noſtra gente ei atribuuntur. Galenus in Theriacam inijci docet, quod hydropicos plurimum adiuuent, noſtri aquam à præcordijs & uniuerſo corpore amoliri pollicẽtur. Coli torminibus, utero, menſibus, & urinæ ciendis, ueneni periculis, partibus & morbis quibuſcunq; frigidis, & humidis, febribus putridis, & in primis quartanæ, calculo renum, pulmonum & thoracis uitijs, iſchiadi, mortuo fœtui & ſecundis trahendis utiliſſimã faciunt. Sunt qui aluum etiam mouere confirment, tumores & duritias diſcutere. Enumeratæ facultates omnes etiã Smyrnio magna ex parte attribuuntur, & Cilices Smyrnium in Amano monte naſcens petroſelinon indigetant. Eſt tamen infirmius petroſelino, ut apio uehementius, teſte Galeno. Hæc

ideo prolixius recensui, ut caseum uestrum commendarem, qui etiam cum lasere, id est Batti silphio uiribus excellentiáque certare queat. Si enim Angelica uulgo dicta laser est Gallicum, ut uult Ruellius, ab astrantia profecto superatur. Non sum ignarus Hieronymum Tragum saxifragam illam, quæ pimpinellam facie refert, petroselinum Macedonicum censere, sed cum solam acrimoniam sine amaritudine habeat, non admitti potest. Est uero montanum quoddam genus huius saxifragæ, floris ferè tantum colore differens, qui in campestri albus, in montana saxifraga purpureus est per umbellam sparsus, utriusq; radix acerrima alba. Montanã in montibus supra lacus Lemanni imitium uocant Cettau, si rectè memini, eaq́; lac coagulant, accedere inde saporis quoq; gratiam affirmantes. Altera herba quàm caseo uestro cõdiendo adhibent lactarij, Germanicũ nomẽ habet/Zigerkrut/ id est Casealis herba, caseus enim eius odore maximè imbuitur præ cæteris, ut omnino & casei et herbæ idem ferè sit odor. Alij Stundkrut/Alij uocãt sybengezeyt/ uel quod in omnes horas, uel qđ septies in die tantum suum odorem medicatum uariet, nunc amittat, nunc recipiat. Euulsa autem eundem ferè constanter odorem sibi seruat, tam uehementem ut nonnullis caput offendat, qui ad fœnigræci odorem mihi uidetur accedere, sed nõ parũ suauior & abundantior est.

est. Instante pluuia per omnem domum odorem spargit. Seritur in hortis apud nos. Mulierculariim superstitio herbam supra mensas & lectos suspendit, ut ueneni malorumq; geniorum amuletũ sit. Herba est annua, relicto semine perit. Caulis cauus, striatus, albicans, sesquicubitalis, aut circiter, multis alarũ cauis. Folia sunt pratensis trifolij, aut loti herbæ, terna, serrata cuspidibus in ambitu, flos canus, ex albo subcœruleus, minor quàm pratensis trifolij. Semina mucronatis folliculis singula continentur singulis ruffa, forma fœnigræci, multò minora. Radix alba, breuis, recta, inutilis. Non posset aptior fingi descriptio ad syluestrem lotum Dioscoridis. Nihil enim impedimenti fert, quod illic agrestis, apud nos satiua tantũ floreat, cum idem eueniat circa plurimas alias: scatent longi tractus Narbonensis Galliæ thymo, libanotide coronaria, spica syluestri, & alijs plærisq;, quæ hic nisi curioso cultu non proueniunt. Neq; prohibet altitudo, si paulo procerior in calidißima regione quàm in niuosa uisatur. Hæc sit igitur lotus syluestris, quæ leniter astringit, uultus maculas, asperamq; & discolorẽ ceu à sole cutem ex melle inuncta exterit. Bibitur per se etiam concisa, aut cum maluæ semine in uino passóue contra uesicæ dolores utiliter. Hæc Dioscorides. Galenus syluestris loti semen secũdo abscessu calefacere scribit, cum abstersoria quadam facultate. Equidem

Dioscorides.

ipſe in abſentis fœnigræci locum ſylueſtrem lotũ ſub-
ſtituere non dubitarem, cui & figuram ſimilem, multò
magis autem effectus habere uidetur, ſicut & odorẽ,
& ſaporem qui in utriſq; amariuſculus eſt. Nam &
fœnogræcum duobus gradibus mediocre temperamen
tum in calore ſuperat, ſiccitate duntaxat uno, abſter-
git, diſcutit, & multiplices uſus in medicina præbet.
Has duas tantũ herbas condimentarias, quibus ueſtrũ
caſeum imbuitis hactenus intellexi, reliquas à uobis co
ràm auditurus. Nõ eſt opus hoc loco Hieronymi Tra-
gi mentionem facere, qui hanc plantam interpretatur
pro trifolio aſphaltite, & eo quod Scribonius Largus
oxytriphylli nomine deſcribit. Mihi neutrum eſſe con
ſtat. Non probo eos qui inter quatuor elementa Hel-
uetiæ iocoſè ficta Glaronenſem caſeum pro terra con-
numerant, ut uinum Tigurinum aquæ loco, Rhetorum
ſeu Leopontinorũ linguam aëris uice, Fryburgenſium
monetam pro igne recenſent: nimirũ quatuor hæc ceu
omnium uiliſsima ſelegerunt, elementa proportione
quadam nominantes, aut quod ad uitam hæc quoq; ne-
ceſſaria ſint. Vinũ ex agro Tigurino ad uicinos quoq;
tranſmittitur, huic aquæ uitium quod auſterum ſit, im-
pingũt. Moneta Fryburgi, quod Auentici colonia eſt,
ex ære fit. Non poteſt autem uita commode abſq; mo-
neta tranſigi. Rhetica lingua leuis eſt, ex Italica cor-
rupta, itaq; reſpõdet aëri, ex cuius repercuſſu uox re-
ſilit.

ſilit. Eſt uero et linguæ ad commoditatem uiuendi neceßitas. Caſeus raſilis terrã refert, ut illis placet, forte quod duriuſculus ac ſolidus ſit, præſertim antiquior, unde etiam raditur cultris, aut dolabellis ad id factis. Vitam autem ſine lactarijs operibus non facile eſſet Heluetijs agere. Huiuſmodi illi uidentur rationibus uſi, quas ego non opugnabo, neq; uinum Tigurinum, quanquam gentile mihi, in præſentia defendam. Sed in Glaronenſem caſeum, qui maximè huius argumenti eſt, iniqui mihi eſſe uidẽtur, quod ipſum ut rem uilißimam omnium elementorũ feci comparent, obliti quàm pretioſus ſit, quàm ſalubris, quàm iucundus, quanta deniq; gratia cibi potusq; faſtidium renouet, ſtomacho gratus & utilis, ſupinum excitat, abundantes eius humores ſiccando conſumit, qualitate noxios emendat, herbarum beneficio quibus optimis lectißimisq; tanquam antidotis et antipharmacis quibuſdam conſtat, ut rectè nonnullos æſtimare uim eius credam, qui loco theriacæ facultatis ipſum commendant. Has eius dotes referre libuit in gratiam D. Oſualdi Myconij præceptoris mei colendißimi: qui Baſileæ nuper in doctorũ conuiuio aduerſus acres accuſatores, ipſum ſua ſententia defendit. Sed hic finem faciã. Te doctißime Auiene iterum rogo, ſi quæ ἀπροσδιόνυσα præter ſcopum & ordinem ſcripta deprehenderis æquo animo legas, & ſi non librum, ſyluam aut congeriem hæc

appellato. Plerumq; aliorum authorum sententijs recitatis, integram ipsorum orationem sequutus sum, non in diuersa loca, quod postulabat ordo, discerptam. Hoc solum adhuc monere libet, quod Plinius asinæ lac crassissimum scribit, errorem esse, quandoquidem Galeno & experientia testibus, omniũ habetur tenuissimum. Deinde quod idem author butyro astringendi repurgandiq; uires attribuit, fateri minimè possum. Si quid aliud eiuscemodi forte repertũ fuerit in libello nostro, quod nullum aut rarũ fore opinor, authori suo ex quo nos deprompsimus, ascribendum fuerit.

FINIS LIBELLI DE LACTE
& operibus lactarijs.